

ЛБІНСОН МАРІЯ ЮРІЇВНА

ФРАНЦУЗЬКІ ЗАПОЗИЧЕННЯ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ (НА МАТЕРІАЛІ
ТВОРІВ АНГЛІЙСЬКОЇ ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ)

035 ФІЛОЛОГІЯ

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗАПОЗИЧЕНЬ	8
1.1 Визначення поняття запозичення та причини його виникнення	8
1.2 Місце іншомовних запозичень в словниковому складі англійської мови .	10
1.3 Класифікації запозичень.....	16
1.4 Асиміляція запозичень і критерії визначення їх у мові	23
1.5 Вплив запозичень на обсяг словника і семантичну структуру англійської мови. Орфографічний вплив французької мови	29
1.6 Результати процесу запозичення.....	33
Висновки до 1 розділу.....	37
РОЗДІЛ 2. ПРОЦЕС ЗАПОЗИЧЕННЯ ФРАНЦУЗЬКОЇ ЛЕКСИКИ АНГЛІЙСЬКОЮ МОВОЮ	40
2.1. Етапи запозичення	40
2.1.1. Проникнення французької лексики у англійську мову під час нормандського завоювання.....	40
2.1.2. Французькі запозичення в англійській мові після періоду нормандського завоювання.....	44
2.2. Асиміляція французьких запозичень в англійській мові.....	45
2.2.1. Граматична асиміляція французьких запозичень в англійській мові .	47
2.2.2. Фонетична асиміляція французьких запозичень в англійській мові...	47
2.2.3. Лексичні асиміляції французьких запозичень в англійській мові.....	50
2.3. Типи французьких запозичень в англійській мові	52
2.4 Практичний аналіз перекладу запозичень Моема У.С. «Театр».....	53
Висновки до 2 розділу.....	70
ВИСНОВКИ.....	71
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	75

ВСТУП

Мова – явище соціальне, будь-яка зміна, що відбувається в суспільстві, звичайно, відбивається і на мовних процесах. Найрухомішим пластом мови є лексика. Саме вона найбільш сприйнятлива до всього нового. Це очевидно: з'являються нові реалії – з'являються нові слова, що їх позначають, зникають реалії – зникають і слова. Умовою існування будь-якої мови як основного засобу комунікації є її розвиток, еволюція – відмирання застарілих і поява нових елементів на всіх рівнях мовної системи, тобто рухливість мови. Еволюційні процеси стосуються, в першу чергу, лексико-семантичного ярусу мови, оскільки саме лексика звернена до об'єктивної дійсності і безпосередньо відображає все, що в ній відбувається. Слід особливо підкреслити, що лексика будь-якої мови зазнає змін: а) на основі слів і основ власної мови (словотвір, зміна значення слова) і б) на основі слів і основ інших мов. Інакше кажучи, існує два шляхи формування лексики: прямий шлях і шлях запозичення. При цьому запозичення і словотвір засновані на створенні нових лексичних одиниць у лексико-семантичній системі даної мови, а зміна значення – на пристосуванні смислового змісту [1, 11].

Для учених, що працюють в області лексикології, залишається багато питань, які потребують розгляду.

Проблема полягає у тому, що в процесі тривалого історичного розвитку англійська мова у той чи інший спосіб запозичила значну кількість іноземних слів, які проникли в словниковий склад мови. Серед цих слів є як службові слова, так і словотворчі морфеми. Така велика кількість запозичених слів в англійській мові дала підставу деяким лінгвістам стверджувати, що англійська мова втратила свою самобутність і що вона є "гібридною мовою". Англійський лінгвіст А. Бо, наприклад, стверджує, що словотворча здатність англійської мови почала помітно затухати у зв'язку з тією легкістю, з якою ця мова звертається до інших мов у разі потреби позначення нового поняття. Ми вважаємо, що ці твердження не відповідають дійсності.

Вивчення проблеми запозичення різнорівневих елементів мови являє собою сукупність питань лінгвістичного і екстралінгвістичного характеру. Сюди, зокрема, належать питання про причини і умови процесу запозичення, типах і формах запозичень, про характер їх асиміляції і більш загальні проблеми взаємодії зовнішніх і внутрішніх факторів в ході еволюції мовної системи.

Актуальність даної теми зумовлена тим, що дослідження запозичень є однією з проблем сучасної лінгвістичної науки. З плином часу запозичуються нові слова, а вже вкорінені піддаються асиміляції і змінам, так що ця тема ніколи не втратить свою актуальність.

У сучасному мовознавстві питання мовного запозичення є також одночасно традиційними і актуальними, тому що проникнення лексики одних мов в інші відбувається досить інтенсивно на всіх їх діахронічних зрізах і впливає на всі рівні мовної системи. Дослідження впливу французької мови на інші мови та діалекти можуть зробити певний внесок у вирішення спільних проблем варіативності мови, обумовленої феноменом мовного контактування.

Об'єктом дослідження виступає процес запозичення іншомовної лексики англійською мовою.

Предметом дослідження є французькі запозичення в англійській мові.

Метою дослідження є виявлення французьких запозичень у творах англійської літератури.

Зазначена мета вирішується за допомогою наступних **завдань**:

- 1) визначити, що розуміється під поняттям «запозичення»;
- 2) виявити причини запозичення французьких слів в ту чи іншу епоху.
- 3) встановити роль і місце іншомовних запозичень у словниковому складі англійської мови;
- 4) здійснити класифікацію запозичень;
- 5) вивчити зміни, яким піддаються запозичення у процесі адаптації до системи приймаючої (у даному разі англійської) мови;
- 6) розглянути основні джерела запозичень в англійській мові;

7) розглянути запозичену лексику на прикладі запозичень з французької мови в англійській;

Для досягнення поставленої мети і розв'язання конкретних завдань було використано низку **методів** лінгвістичного аналізу:

1. Теоретичний аналіз наукових джерел та літератури;
2. Узагальнення та систематизація отриманих результатів;
3. Дескриптивний метод;

Теоретична значимість даної роботи пов'язана з розвитком положень теорії мовних контактів і запозичень як однієї з визначальних причин мовних змін. Уточнюються поняття «запозичення», його форми, шляхи проникнення, адаптації в приймаючій мові, виявляються залежності процесу запозичення від культурно-історичних і соціолінгвістичних чинників. Теоретична розробка зазначених положень дозволяє зробити певний внесок у вирішення проблеми функціонування лексичних одиниць у нових мовних і культурних умовах. Результати та висновки дослідження можуть доповнити існуючі в лінгвістичній літературі відомості в області теорії мовних контактів і лінгвокультурології.

Практична значимість роботи визначається можливістю використання результатів дослідження при вивченні лінгвокраїнознавства, лексикології французької та англійської мов та мовного контактування.

Наукова новизна. Розгляд запозичення слів можна вести різними шляхами. Історія англійської мови вивчає склад мови, її фонетичні, граматичні і лексичні особливості в різні епохи розвитку мови, вивчає словниковий запас англійської мови в кожний з періодів її розвитку. Тому в історії мови запозичення з інших мов розглядаються стосовно певного періоду існування мови. Іншими словами, всі запозичення розглядаються в конкретну епоху. Ми ж досліджуємо стан словникового запасу англійської мови в цілому, розглядаємо французькі запозичення, які потрапили в досліджувану мову у різні періоди її розвитку.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗАПОЗИЧЕНЬ

1.1 Визначення поняття запозичення та причини його виникнення

Запозичення – це , в результаті якого в мові з'являється і закріплюється певний іншомовний елемент. Це невід'ємна складова функціонування та зміни мови, одне з основних джерел поповнення словникового запасу; також це повноцінний елемент мови, що слугує джерелом виникнення нових коренів, словотворчих елементів і точних .

Запозичення в мовах є одним з найважливіших факторів їх розвитку. Процес запозичення лежить в самій основі мовної діяльності.

Звукова і формальна одноманітність у межах однієї мови є наслідком запозичення одними індивідуумами у інших; таким же чином відбувається і запозичення елементів лексики однієї мови іншою мовою - через взаємодію їх носіїв.

Частка запозичених елементів у мовах велика, хоча точно підрахувати їх кількість не є можливим, як через постійне збільшення кількості іншомовних елементів, що проникають у мову, так і внаслідок дії асиміляції, який ускладнює можливість походження слова.

У кожній мові можна виділити наступні шари: слова, властиві всім мовам однієї сім'ї; слова, загальні для групи, підгрупи споріднених мов; споконвічні слова конкретної мови; запозичені слова. На прикладі англійської мови це виглядає так:

- Індоевропейські слова (спільні для багатьох мов): *mother, brother, daughter, wolf, meat, hear, hundred, be, stand.*
- Германські слова: *bear, finger, say, see, white, winte.*
- Західнонімецькі слова: *age, ask, give, love, south.*
- Власне англійські (англо-саксонські слова): *lady, lord, boy, girl.*
- Запозичення:

З споріднених мов: *knight, low, flat, fellow, sale* (з давньоскандинавської), *rummer, napper, fitter* (з голандської).

З іншої мовної системи: *Soviet, sputnik, steppe, taiga* (з російської), *judo, samurai, sumo* (з японської), *xylophone, epoch, echo* (з грецької).

Це загальноприйнята класифікація словникового складу англійської мови. Але її не можна назвати однозначно вірною. Наприклад, слова, що вважаються індоєвропейськими, цілком можуть бути запозиченими з іншої прамови, адже торговельні та інші відносини між народами існували з найдревніших часів.

Слова, запозичені в найдавніші часи і повністю асимільовані приймаючою мовою, не сприймаються як іноземні, і встановлення їх походження часто являє складність навіть для лінгвіста (*table* - з французької).

Найчастіше важко встановити, яка з групи або підгрупи є джерелом слова (*figure* могло прийти як безпосередньо з латинського *figura*, так і за французького *figure*). Ще одна складність - розрізнення «походження слова» і «джерело запозичення».

Багато слів є запозиченнями другого і вищого ступеня (наприклад, слово *valley* прийшло в англійську мову з через французьку). [34, 31]

Незважаючи на деякі неточності, дана класифікація демонструє масштабність явища: ми бачимо, що більшість слів англійської мови є запозиченими – у більш ранню чи пізню епоху, з близької або далекої мовної системи.

Слід зазначити, що причини цього явища різні, але єдині для всіх мов, серед них виділяють внутрішньолінгвістичні та естралінгвістичні.

До перших відносять наступні:

1) потреба в найменуванні об'єкта чи явища, обумовлена відсутністю позначуваного явища в когнітивній базі мови-рецептора. Це основна і найбільш давня причина запозичення; разом з новим для народу явищем в мову народу входить і його (*bistro, gondola, elephant*);

2) потреба в найменуванні об'єкта чи явища, обумовлена неточністю наявної назви. При наявності споконвічного і іншомовного слів з подібним значенням англійське слово має більш загальне значення, а запозичене - як загальне значення, так і додаткові відтінки (латинське *effluvium* має не тільки значення англійських слів *exhalation, emanation* «видихання, виділення», а й конотативне значення «супроводжується неприємним запахом»; запозичене з німецького *angst* передає не властиве англійському слову *fear* «» у загальному значенні та «страх без жодної видимої причини»). [45, 29]

Екстралінгвістичні причини такі:

1) соціально-психологічна: вираження конотацій, якими не володіє відповідна одиниця в приймаючій мові; наприклад, створення ефекту «престижності» (французьке *boutique* «невеликий магазин, що торгує дорогими, частіше незвичайними товарами і розташований в дорогому районі» і латинське *emporium* «великий торговий центр» використовуються не тільки для уточнення нейтрального англійського слова *shop* при позначенні магазинів таких типів, але і для того, щоб підкреслити престижність конкретного місця торгівлі). [45, 30]

2) активізація міжнародних зв'язків, процес глобалізації, що викликає появу великої кількості інтернаціоналізмів – слів однієї мови, запозичених багатьма мовами світу. [45, 35]

1.2 Місце іншомовних запозичень в словниковому складі англійської мови

Роль запозичень (*borrowings, loan-words*) в різних мовах неоднакова і залежить від конкретних умов розвитку кожної мови. Відсоток запозичень в англійській мові є значно вищим, ніж в інших мовах. В англійській мові порівняно з іншими мовами була можливість запозичувати іншомовні слова за умов безпосереднього контакту: спочатку з іноземними завойовниками, які постійно змінювали один одного на Британських островах, а пізніше завдяки торговій експансії і колонізаторській активності самих англійців. Підраховано,

що кількість одвічних слів в англійському словнику складає лише 30%. Ця обставина стала для багатьох дослідників причиною перебільшення значення запозичень, вони стверджували, що англійська мова не германська, а романо-германська, розглядаючи змішаний характер англійської лексики як її найважливішу особливість. Деякі вчені (зокрема, Мейє) навіть вважали, що лексика настільки легко запозичується розвинутими мовами, що є нехарактерною для мовної специфіки.

Цифра 30% характеризує кількість одвічних слів в словнику, але не дає жодних уявлень про їх вживання. При цьому підрахунку зустрічаються такі одвічні слова, як: *have, he, on, good, thing*, з якими ми постійно зустрічаємося в розмовній мові, і такі запозичення, як: *vehicle, fuselage, chauffeur, neologism*, які зустрічаються дуже рідко. Тому, якщо підраховувати відсоток не за словником, а за розмовною мовою, враховуючи кожне слово стільки разів, скільки воно зустрічається, очевидно результат виявиться зовсім іншим. Дійсно, по відношенню до запозичуваних шарів лексики англійська мова володіє певною своєрідністю, і в ній зустрічаються запозичення в таких частинах мови, які в інших мовах залишаються цілком одвічними. Наприклад: займенники *they* в усіх своїх формах і *same*, сполучники: *till* і *though*, сильні дієслова: *take* і *thrive* запозичені зі скандинавської мови.

Було б невірним вважати, що роль слова в мові визначається тим, чи є воно запозиченим чи одвічним. Тим більше, що всі найбільш вживані прийменники, сполучники, прислівники місця і часу, усі допоміжні і модальні дієслова, майже всі сильні дієслова і майже всі займенники, прикметники з суплетивним створенням ступенів порівняння, всі числівники, за винятком *second, million, billion*, а також більшість іменників, які позначають звичайні поняття, що постійно беруть участь в акті комунікації, є одвічними словами. З цього випливає, що навіть в сфері лексики англійська мова залишається германською мовою.

Загальний закон, який стосується нерівномірних змін в елементах мови і який відноситься до проблеми запозичень, формулюється таким чином:

найчастіше проникають в словниковий склад мови найбільш рухомі елементи мови, рідше проникають стійкі елементи фонду і майже не зазнає іноземного впливу граматична будова мови.

Той чи інший вплив однієї мови на іншу завжди пояснюється історичними причинами: війни, завоювання, подорожі, торгівля стають причинами тісних взаємозв'язків між різними мовами. Інтенсивність запозичення іншомовних слів є відмінною в різні періоди. В залежності від конкретних історичних умов вона іноді збільшується, а іноді, навпаки, зменшується. При цьому ступінь впливу однієї мови на іншу у значній мірі залежить від мовного фактору, а саме від ступеню близькості взаємодіючих мов, та від того, яка в них спорідненість між собою.

Помилкові уявлення щодо проблеми запозичень, які існували в лінгвістиці, торкаються не лише перебільшення їх ролі в розвитку мови. Підхід до цієї теми був одностороннім і формальним. Дослідників цікавили здебільшого джерела і дати запозичень і, в кращому випадку, історичні причини і умови запозичення.

При всій необхідності цих даних обмежуватись ними в жодному разі не потрібно. Тепер вчених цікавить не тільки звідки і чому прийшло запозичене слово, але і те, як воно асимілювалося в мові, як співпало з її граматичною будовою і фонетичними нормами, як змінило своє значення, і які зміни були викликані з його появою в словниковому складі мови, яка його запозичила. Власне кажучи, про необхідність саме такого підходу до запозичень окремі російські вчені зазначали вже давно. Зокрема, відомий російський лінгвіст XIX ст. А.А. Потебня вважав, що неправильно запитувати про те, звідки запозичене слово, а потрібно запитувати про те, що додалося, що було створено в результаті діяльності, яка розвивалась завдяки певному поштовху при запозиченні слова від іншого народу. [43, 462] Але ця точка зору в свій час не отримала схвалення.

Потебня А.А. звертав увагу на творчий елемент в процесі запозичення. «Запозичувати, - говорив він - це означає брати для того, щоб у тебе була можливість внести в скарбницю людської культури більше, ніж отримувати» [43,463] Такий підхід до питання, яке стосується запозичень,

дозволяє виявити закономірності, яким підкоряється розвиток словникового запасу мови, пояснити явища, які в ньому відбуваються, і виявити їхні причини, показати зв'язок між історією окремих слів, історією мови і історією народу. Тепер ми спробуємо довести це твердження за допомогою прикладу.

Коли ми розглядаємо розвиток слова *sport*, нам не достатньо знати, що це слово запозичене в середньоанглійській період із давньофранцузької мови, в якій воно писалося як *desport* і походило від пізньолатинського слова *disportus*. Важливо те, що слова *disport* і *disportus* означали відвертання, відхилення, що під час запозичення відбулась спеціалізація значення, і в середньоанглійській мові це слово мало більш загальне значення, ніж тепер, маючи значення «розвага, спорт, веселість, жвавість». Легко помітити, що поряд з цим словом в той період англійською мовою було запозичено багато слів з французької мови, які були пов'язані з розвагами вельмож (панства). Це пояснюється тим фактом, що після того, як в XI столітті норманські барони стали повновладними господарями країни, рештки англосаксонського панства засвоювали їх побут, традиції і одночасно норманський діалект давньофранцузької мови. Відтак, це слово підкоряється англійській системі граматичних змін іменників, отримуючи у множині закінчення *-s*. В ньому не тільки замінено всі звуки англійськими і читається остання літера *t*, але і відпадає, оскільки це явище часто зустрічається саме в французьких запозиченнях, перший склад, в результаті чого слово в звуковому відношенні ще більше уподібнюється одвічним англійським словам, для яких характерна односкладність. В новоанглійській мові це слово зазнає ще деяких змін в семантиці і позначає фізичні вправи, безпосередньо у вигляді ігор і змагань, саме з цим значенням і в своїй новій формі воно знову запозичується назад французькою мовою та іншими мовами і набуває значення інтернаціонального слова.

В словниковому запасі англійської мови паралельно зберігається і дієслово *disport* – «розважатися», яке виявляється маловживаним.

Внаслідок системного характеру мови загалом, і зокрема лексики, ніяке нове поповнення словника запозиченими словами не може пройти безслідно для

решти словникового запасу. Зазвичай, запозичене слово набуває одного чи декілька значень слів, які семантично є близькими до нього, і які вже раніше існували в мові. При цьому відбувається перегрупування в структурі змісту, тобто, будь-яке другорядне значення може стати центральним і навпаки. Нерідко відбувається і витіснення слів з мови, які є близькими за значенням з новим словом. Відбувається це тому, що тривале співіснування цілковитих синонімів в мові є неможливим, відтак завжди їх значення ліквідуються або розмежовуються, чи з мови витісняються непотрібні слова.

Взаємодію запозичень і словникового складу мови, яка їх запозичила, можна прослідкувати з історії слів, які позначають поняття «працювати, трудитися», які є синонімами одвічному *to work*. Наведемо приклад запозичення в середньоанглійській період дієслів: *labouren* – «трудитися, прикладати великих зусиль» (від давньофранцузького *labouren* – лат. *laborare*) і *travaillen* – «важко трудитися» (від давньофранцузького *travatiller* – лат. *tre paliare* «мучити»), перше з цих дієслів є близько синонімічним одвічному англійському слову *swincan*, витіснило останнє із загальнонародної мови у деякі територіальні діалекти. Друге дієслово *travailler* не витримало конкуренції з одвічним дієсловом *werken* і тому відбулися значні зміни в структурі його змісту. З XVI століття його основним значенням стає «подорожувати» (в сучасній англійській мові *to travel*). В цьому значенні воно витісняє одвічне дієслово *lithen* < *liðan* «подорожувати», яке до появи дієслова *travailler* вже було маловживаним.

Згодом англійська мова запозичила давньофранцузький іменник *travail*, який в перекладі означав важку працю і муки при пологах. Він мало змінив свій фонетичний вигляд, але зберіг типовий для французької мови наголос на другому складі [træ'veil]. Від нього було створено і відповідне дієслово *to travail* – важко трудитись і мучитись під час пологів. В результаті з'являється так звана дублетна пара *to travel* – *to travail*.

Спільний вплив історико-лінгвістичних і історико-економічних причин на розвиток групи семантично-близьких слів цікаво спостерігати на прикладі англійських слів, які означають «фортеця».

Давньоанглійське слово *burgh* означало «фортеця, замок, укріплення». В XI столітті норманські барони принесли з собою слово *castel*, яке було видозміненою формою від латинського слова *castra*, яке позначало той тип феодальних фортець, які вони будували і в яких вони проживали. Після того, як в середньоанглійську мову проникло слово *castel*, слово *burgh* втратило значення «замок» і «фортеця», але зберегло значення – «укріплене місто». Це значення зберігалось до того часу, поки винайдення пороху не викликало перевороту в фортифікаційній техніці. Для нових систем фортець, які з'явилися, використовувалось запозичене на початку XIV століття давньофранцузьке слово *forteresse*. В XV столітті слово *burgh* втрачає значення «укріплене місто», але центральним стає значення «місто, яке володіє муніципалітетом, певними привілеями і посилає представників в парламент», яке з'явилося із зростанням міст і в зв'язку з їх економічним і політичним розвитком. Наступне його значення є дещо видозміненим, тому в сучасній англійській мові існує форма слова *borough*, яка є одиницею адміністративного поділу. Таким чином, полісемантичне слово - це слово, яке постійно втрачало частину своїх значень і семантично видозмінювалось при появі в мові французьких синонімів.

В інших випадках, якщо слова були моносемантичними і належали до такої сфери лексики, в якій французький вплив був особливо інтенсивним, одвічні слова змінювали свої значення, стилістично розмежовувались з своїми іншомовними синонімами чи були цілком витіснені з мови. Так, давньоанглійське слово *scrud* – в сучасній англійській мові *shroud*, означає «одяг». В XIII столітті з'являється давньофранцузьке слово *habit*, яке мало те ж саме значення. Тоді *shroud* змінює своє значення, і вже означає місце, яке надає притулок, захист. В XIV столітті з'являється ще одне слово зі значенням одяг, а саме *garmenti* – ряд назв для позначення окремих речей одягу. Старе слово *shroud*, яке не застосовувалось в характеристиці одягу французького пошиву, означало спочатку покрив, а згодом саван, отримуючи при цьому дещо тріумфуючий відтінок.

Слід зазначити, що запозичені слова, які закріпились в мові, не завжди витісняють відповідні одвічні слова. Викликані ними зміни в словниковому складі можуть проявитися в стилістичному перегрупованні чи в розмежуванні значень. Наприклад, запозичені слова *people* (франц. *peuple*) і *remain* (давньофранц. *remainder*) відтіснили одвічні слова *folki abide*, перше в розмовну, а друге в поетичну сфери вживання. При цьому слово *folk* отримало дещо специфічний емоціональний відтінок і додаткове значення. Воно вживається тоді, коли ми говоримо про свою сім'ю, про своїх земляків, односельчан та ін. Це слово є широко вживаним в народній розмовній мові і в народній творчості і не дарма входить до складу терміну *folklore*.

Отже, загальний закон про систематизацію явищ мови, який відноситься до проблеми запозичень, можна відповідно сформулювати таким чином: будь-які зміни в словниковому складі мови у вигляді проникнення іншомовних запозичень спричиняють семантичні і стилістичні зміни в словах, які вже існують в мові, і зрушення в синонімічних групах.

1.3 Класифікації запозичень

Перша ознака, що є основою для класифікації запозичень – джерело, тобто мова, з якої запозичений елемент прийшов в приймаючу мову. У процесі запозичення бере участь переважна більшість мов світу, проте не всі однаково активні в цій ролі. Найбільшу кількість запозичень в інші мови у наш час завдяки своїй всесвітній поширеності виробляють англійська, французька та іспанська мови; в більш ранню історичну епоху першість належала латині, а також грецькій мові.

Мови можуть не тільки приймати елементи інших мов, але й передавати їх, виступаючи в ланцюжках запозичень.

За наявності проміжних етапів запозичення між мовою-джерелом і приймаючим мовою іншомовні елементи поділяються на:

– Прямі – перейшли з однієї мови в іншу без мов-посередників (*supper* (фр.), *ersatz* (нім.), *mission*, *surrogate* (лат.));

– Опосередковані – у випадках, коли між джерелом і рецептором є додаткові етапи запозичення. Згідно з кількістю таких етапів виділяються запозичення першого, другого і т.д. ступеня. Таких слів в англійській більшість, так як протягом довгої історії активних контактів з іншими мовами англійська збагачувалася не тільки споконвічними словами різних мов, але й запозиченими в них раніше (*president, feature* (з лат. через фр.), *Lacquer* (з порт. через фр.), *propaganda* (з лат. через іт.), *calibre* (з араб. в іт., з іт. через фр.).

Процесу запозичення піддаються мовні одиниці різних рівнів. Згідно з тим, який аспект слова є новим для приймаючої мови, запозичення можна розділити на:

– *Словотворчі елементи.* Морфемі запозичуються, звичайно, не ізольовано, а в словах: якщо які-небудь іншомовні морфемі входять у велику кількість запозичених слів, то структура цих слів починає усвідомлюватися, а самі морфемі включаються до числа словотворчих засобів приймаючої мови. Найбільш поширені серед запозичених морфем прийшли з латинської і французької мов: латинські *-ion (legion, union), -tion (relation, starvation), -ate (congratulate, create), -ute (attribute, contribute), -able (detestable, curable), -ate (accurate, graduate), -ant (arrogant, important), -ent (absent, decent), -or (junior, senior), -al (final), -ar (familiar)*; грецькі *anti-(antithesis, antipode), dys-(dysfunction, dystrophia), syn-(synchronous, syntax), mega-(megalopolis, megabit), micro-(microscope, microwave), -ist (moralist, pacifist)*; французькі *-ance (arrogance, hindrance), -ence (consequence, patience), -ment (development, appointment), -age (courage, passage), -ess (actress, tigress), -ous (curious, serious), en-(enable, enslave)*. [15, 24] Найбільш поширені іншомовні морфемі запозичуються разом зі своїми дериваційними зв'язками. Так, від грецьких слів на *-asy, -sis*, до грецької морфології, утворюються слова на *-atic / -etic (idiosyncrasy - idiosyncratic, ecstasy - ecstatic, - genetic)*;

– Запозичені слова, звані також лексичними кальками. Найпоширеніший вид запозичення. Слово приймається в мову в тому вигляді, в якому воно вживалося в мові-джерелі (*sauna, caravan*);

– *Стійкі* . Іноді запозичуються в початковому вигляді (*t ê te-a-t ê te, sone qua non*), але частіше калькуються, тобто точно відтворюються засобами приймаючої мови із збереженням морфологічної структури і мотивування (*le jeu ne vaut pas la chandelle – the game is not worth the candle*). Такими кальками є, наприклад, слова, що стали інтернаціональними запозиченнями з мови індіанців (*pale - face, pipe of peace*). Багато таких слів і серед радянізмів (*palace of culture, palace of sport, house of rest*). [15, 25]

– Під семантичним запозиченням розуміється запозичення нового значення, часто переносного, до вже наявного в мові слова. Слова *pioneer* та *brigade* існували в англійській мові і до проникнення в нього радянізму, але значення «член дитячої комуністичної організації» і «трудовий колектив» вони отримали під впливом російської мови післяжовтневого періоду. Семантичні запозичення відбуваються особливо легко в близькоспоріднених мовах. Цілий ряд прикладів можна знайти серед скандинавських запозичень. Так, наприклад, значення дієслова *dwellan* – *блукати, зволікати* під впливом древнескандинавського *dveljawun* розвинувся в сучасній англійській в *dwell жити*. Таким чином в звуковому відношенні *dwell* відносять до англійського, а в семантичному до скандинавському дієслова. Випадків семантичного запозичення серед іменників більше, ніж серед дієслів. Іменник *gift* в давньоанглійській означало не , а викуп за дружину, а потім, в результаті асоціації за суміжністю, – весілля. Скандинавське слово *gift* означало *дар, подарунок*, і це відбилося на значенні споконвічного слова. З скандинавської отримали свої сучасні *bread* (у давньоанглійській – *шматок хліба*), *dream* (*радість*), *plough* (*міра землі*). [36, 11]

Виходячи з вищесказаного, можна стверджувати, що запозичення, які існують в словниковому складі мови, можна класифікувати за такими принципами: за джерелом запозичення, за тим, який аспект слова був запозичений, і за ступенем асиміляції.

За джерелами і епохами запозичення в словниковому складі англійської мови І.В. Арнольд поділяє на такі типи:

1. Кельтські запозичення.
2. Латинські запозичення перших століть нашої ери, тобто ті, які потрапили в мову ще до приходу англів і саксів на Британські острови (так званий перший шар латинських запозичень).
3. Латинські запозичення VI - VII ст., епохи утвердження християнства в Англії (так званий другий шар латинських запозичень).
4. Скандинавські запозичення доби скандинавських нападів (VIII - IX ст.) і особливо скандинавського завоювання (X ст.).
5. Старі французькі запозичення (XII - XV ст.), зумовлені норманським завоюванням.
6. Латинські запозичення XV - XVI ст., пов'язані з добою Відродження (так званий третій шар латинських запозичень).
7. Нові французькі запозичення після XVI ст.
8. Запозичення з грецької, італійської, голандської, іспанської, російської, української, німецької та інших мов, зумовлені економічними, політичними, культурними та іншими зв'язками з цими народами. [48, 61]

Ми вважаємо класифікацію, запропоновану І.В. Арнольд, найбільш вдалою, тому при охарактеризуванні запозиченої лексики ми скористаємося саме нею.

Класифікація за джерелом запозичення є найбільш популярною, але не єдиною. Т.І. Арбекова класифікує запозичення за тим, який аспект слова виявляється новим для мови, яка їх запозичила. За таким принципом запозичення в свою чергу поділяють на фонетичні кальки (*translation-loans*), семантичні і запозичення словотвірних елементів.

Перший із названих типів, тобто, фонетичні запозичення утворюють основну і найбільш численну групу. Вони характеризуються тим, що їх загальний звуковий комплекс виявляється новим для мови, яка їх запозичила, хоча кожен зі складових звуків іноді замінено звуком мови, в яку вони потрапили. Тобто, слова *sport, labour, travel, people, castle, fortress* та інші є представниками саме фонетичних запозичень.

Кальками називають слова у вигляді буквального перекладу іншомовного слова чи виразу, тобто, точне їх відтворення засобами мови, яка їх запозичила зі збереженням морфологічної структури і мотивування.

Такими кальками є, наприклад, запозичення із мов індіанців, більшість яких згодом стали інтернаціональними: *pale-face* – блідолиций, *pipe of peace* – трубка світу.

Під семантичним запозиченням розуміємо запозичення нового значення, дуже часто слова з переносним значенням, яке вже існує в мові.

Досить легко семантичне запозичення відбувається у споріднених мовах. Цілий ряд прикладів можна знайти серед скандинавських запозичень. Так, наприклад, давньоанглійське дієслово *dwellan* «баритися», під впливом давньоскандинавського *dwellja* «жити», в сучасній англійській мові існує як *dwell* «жити». Таким чином, в звуковому відношенні *dwell* бере початок з англійського дієслова, а в семантичному зі скандинавської.

У іменників існує більше випадків семантичного запозичення, ніж у дієслів. Наприклад, іменник *gift* в давньоанглійській мові означав не подарунок, а викуп за дружину, а згодом в процесі асоціації за суміжністю – весілля. Скандинавське слово *gift* означало «дар, подарунок», і це віддзеркалилось на одвічному значенні слова.

Звичайно, морфеми запозичуються не ізольовано, а в словах: якщо будь-які іншомовні морфеми входять до складу більшості запозичених слів, то морфологічна структура цих слів починає ставати зрозумілою, а самі морфеми входять до складу словотворчих засобів мови, яка їх запозичує. Більшість грецьких і латинських слів стали інтернаціональними префіксами. Наприклад, *anti-*, *counter-*, *inter-*, *sub-*, *ultra-* та ін. В усіх мовах широко використовуються грецькі суфікси: *-ist*, *-ism*, *-isk*.

Але слід зазначити, що далеко не всі запозичені слова цілковито асимілюються так само як слова *travel* і *sport*.

Тому за ступенем їх асиміляції запозичення можна поділити на:

1. Ті, які повністю асимілювались, вони відповідають усім морфологічним, фонетичним і орфографічним нормам мови, яка їх запозичила і сприймаються людьми, які спілкуються, як англійські, а не іншомовні слова. Деякі з них можна віднести до основного словникового фонду: *travel, street*, інші - до іншої частини словникового складу: *operate, trail*.

2. Ті, які частково асимілювались, тобто залишилися іншомовними за своєю вимовою, написанням чи граматичними формами: *analysis, pl. analyses, bacillus, pl. bacilliformula, pl. formulas and formulae, bacterium, pl. bacteria, boulevard* ['bu:liwa], *travail* [træ'veil], *restaurant* ['restərə:ŋ].

Ці слова часто відрізняються хиткістю вимови: останній склад в слові *restaurant* вимовляємо: [rə:ŋ], [ra: ŋ], [rə:], [rəŋ].

3. Ті, що частково асимілювались і позначають поняття, пов'язані з іншими країнами, та не мають англійського еквівалента. Наприклад:

– з російської мови: *steppe, rouble, verst*;

– з іспанської мови: *duenna, hidalgo, matador, real*.

До цієї групи відносяться назви понять, які пов'язані з іноземною національною культурою, наприклад, назви національного одягу, житла, музичних інструментів, посад, професій та ін., і з чужоземною природою, тобто, назви рослин, тварин.

Особливу групу утворюють інтернаціональні слова. Нерідко буває, що слово, яке позначає нове важливе поняття, запозичується не однією, а декількома мовами. Таким чином, формується міжнародний фонд лексики, який включає в себе міжнародну термінологію з різних сфер людської діяльності: політики, філософії, науки, техніки, мистецтва, а також більшість абстрактних слів.

Інтернаціональні або міжнародні слова, запозичені з одного джерела, співпадають графічно, за звуковою спільністю і в деякій мірі за змістом, складаючи спільне надбання декількох мов відразу. Більшість з них є результатом паралельного збагачення нових мов за рахунок лексики давніх мов, тобто латинської і грецької (*democracy, proletarian, philosophy*).

Інша частина їх запозичена з сучасних мов:

revolution, bourgeois – з французької мови;

sonata, soprano, violoncello – з італійської мови.

До інтернаціональних слів не відносяться споріднені відповідники – слова, наявність яких в декількох мовах є наслідком спорідненості цих мов та їх походження від однієї кореневої основи:

англ. *mother*, нім. *Mutter* рос. мати, укр. мати;

англ. *nose*, нім. *Nase* рос. нос, укр. ніс;

англ. *goose*, нім. *Gans* рос. гусь, укр. гусак.

Важливо звернути особливу увагу на відмінності між ними, які існують не лише в зовнішньому вигляді слова (індустрія – *industry*), але і в значенні. Наприклад, слово *control* в англійській мові є багатозначним, і основним його значенням є не контроль, а управління, керівництво, влада. *General*, іменник, який співпадає з українським іменником генерал за значенням, але частіше зустрічається прикметник *general* – це полісемантично означає «загальний, головний, звичайний». Українське слово «індустрія» вживається рідше, ніж його синонім «промисловість», і вже тому це слово не співпадає еквівалентно з англійським словом *industry*. Слово *magazine* в англійській мові має два значення: «журнал» і «склад воєнних запасів», ні одне з яких не відповідає українському слову магазин.

Іменник *original* і українське слово оригінал співпадають в усіх своїх значеннях. Але у слова *original* існує омонім – прикметник, у якого значення оригінальний буде другорядним, а основним значенням буде – «першопочатковий, істинний».

Причиною розбіжностей в значеннях є насамперед та обставина, що слово, яке є багатозначним в тій мові, з якої воно запозичується, в іншу мову часто потрапляє тільки в одному з своїх значень, найчастіше в спеціальному (фаховому). Наприклад, англійське слово *aut* і українське слово аут (використовується в спорті). Бувають такі випадки, коли інтернаціональні слова, які співпадають в прямому значенні, мають певні розбіжності при переносному значенні. Слово атом не вживається в українській мові в переносному значенні

«малюк, крихітка», як це іноді трапляється в англійській мові. Чарльз Діккенс, описуючи маленького Поля Домбі, називає його *the atom*. На українську мову цю метафору можна перекласти словом «крихітка».

1.4 Асиміляція запозичень і критерії визначення їх у мові

Після входження в мову запозичення піддається процесу асиміляції - адаптації слова до іншої мовної системи, що виражається у зміні вимови, написання слова, зміні його граматичних властивостей відповідно до правил приймаючої мови і часто – у зміні семантики. [36, 203] Семантичні зміни в запозичених елементах є найбільш цікавими, тому що вони можуть бути дуже істотними, але не помітними без глибокого етимологічного дослідження.

Однією з таких змін, що відбуваються зі словом у процесі його запозичення іншою мовою та функціонування в ньому, є демотивація, в результаті якої важко морфемний аналіз слова. Наприклад, такі слова як *gladiator*, *nostalgia* і *paradise* зараз сприймаються як невмотивовані. Проте в мові-джерелі в них виділяється кілька значущих частин: *gladiator* (грец.) – від *gladius* «меч»; *nostalgia* (грец.) – від *nostos* «повернення додому» і *algia* «страждання»; *paradise* (лат.) – від *peri* – «навколо» і *teichos* «стіна». [6, 35] Запозичене з німецької мови слово *Fuehrer* утворено від дієслова за допомогою суфікса *-er* і має первинне значення «вождь, керівник». Проте в англійську мову воно прийшло під час другої світової війни як епітет, що відноситься до Гітлера, і є, таким чином, невмотивованим. [40, 119]

Значення запозиченого слова в приймаючій мові може розширюватися або звужуватися. Розширення значення пов'язане з метафоричним перенесенням імені на інший, заснованому на схожості предметів. Так, слово *volcano* походить від імені римського бога вогню і металу Вулкана [6,36]; запозичене з німецької мови слово *flak* спочатку мало тільки значення «зенітна гармата», в англійській воно набуло значення «зенітний вогонь», «опозиція, опір», а в американському варіанті англійської «словесний , , сварка». Також при розширенні значення слово може набувати нові конотативні значення, наприклад,

слово *ersatz* «Заміна, сурогат» придбало зневажливий відтінок «низької якості, підроблений», відсутній у німецькій мові. Протилежна тенденція – звуження значення – призводить до скорочення кола, що позначаються даним словом, в результаті чого слово переходить в розряд спеціальних і стає маркованим. Так, слово *ansatz* має в німецькій мові багато значень: («приставка, насадка; осад; ; початок, підстава, схильність») в англійській мові використовується тільки як науковий термін «підхід до вирішення завдання». [40,120] Латинське *velum* «завіса, вуаль, покривало» в англійській мові з часом втрачало значення і зараз вживається як науковий термін «м'яке піднебіння».

Іноді в приймаючій мові похідне значення слова стає більш вживаним, ніж основне, наприклад, *claim* частіше вживається у значенні «стверджувати», а не «претендувати», *issue* – «питання», а не «випуск», *source* – «джерело інформації», а не «витік». [37]

Виділити запозичені елементи в мові зазвичай не складно, особливо якщо слово ще не встигло асимілюватися. Проте в деяких випадках (в основному з найбільш старими запозиченнями) зробити це дуже важко. Проведені лінгвістами дослідження вказують на існування певних, що дозволяють встановити іншомовні слова. Що стосується запозичень на інших мовних рівнях, то тут доводиться покладатися в основному на індивідуальне «відчуття мови», типовість або нетиповість певної структури.

Процес асиміляції проходить поступово, внаслідок чого слова знаходяться на різних його етапах і відносяться до різних категорій у відповідності з наступною класифікацією:

- 1) повністю асимільовані слова – всім фонетичним, , нормам приймаючої мови, які не сприймаються як іншомовні. У цю групу входять найбільш старі запозичення (*take* – з старонорвезької, *face* – з старофранцузької, *wall*, *mint* – з латинської). Похідні слова, які стосуються цієї групи, видають своє іншомовне походження наявністю певних афіксів, що приєднуються як до англійських, так і до запозичених коренів;
- 2) частково асимільовані слова:

2.1) не асимільовані графічно (зустрічаються в англійській частіше, ніж в інших мовах): слова з невимовним приголосним на кінці (*ballet, buffet, corps*); слова з діакритичними знаками (*café, cliché*); слова з диграфами (*bouquet, brioche, pointes*); слова з подвоєнням приголосних: bb – *lobby* (лат.), *hobby* (фр.); cc – *accurate* (лат.), *peccant* (лат.); ff – *muffin* (нім.), *differ* (лат.); ll – *gallant* (фр.), *pillar* (лат.); mm – *rummer* (голл.), *pommel* (фр.); nn – *annual* (лат.), *dinner* (фр.); pp – *puppy* (фр.), *napper* (голл.); rr – *current* (лат.), *terrene* (лат.); ss – *asset* (лат.), *success* (лат.); tt – *etiquette* (фр.), *butter* (лат.); [23, 16]

2.2) не асимільовані фонетично. В англійській мові фонетичні критерії слів іншомовного походження наступні:

1) звуки [v], [d ʒ], [ʒ] у початковій позиції (*vacuum* (з лат.), *Valley* (з фр.), *Voivode* (з рос.); *Gem* (з лат.), *Jewel* (з старофр.); *genre, gendarme* (з фр.);

2) букви j, x, z на початку слова (*jewel, xylophone, zebra*);

3) поєднання ph, kh, eau в корені слова (*philology, khaki, beau*);

4) букви x як [gz] або [z], на відміну від англійських слів, де x читається як [ks] (*exist* (лат.), *xylophone* (грец.), але: *six*);

5) читання поєднання ch як [ʃ] або [k], в той час як в англійських словах воно читається як [t ʃ] (*machine, parachute* (фр.), *chemist, echo* (грец.), але: *child, chair*);

6) чергування звуків у однокорених словах:

[V] – [p] – [t]: *receive – reception – receipt*;

[Ai] – [i]: *provide – provident*;

[Z] – [z]: *visible – vision*;

7) початкове поєднання sk (*sky, skirt* (сканд.)).

2.3) не асимільовані граматично. Іншомовне походження слів виявляється через неповну включеність їх в граматичну систему приймаючої мови. Такі слова зберігають оригінальну форму (*bacterium – bacteria, bacillus – bacilli, formula – formulae, crisis – crises, index – indices*), або мають паралельні форми (*formulas*), які можуть відрізнятися семантично (*bandit –*

bandits/banditti: друге позначає романтичних в опереті або казці). Широко вживані слова, проте, мають лише англійську форму (*villas, spectators, circuses*).

2.4) не асимільовані семантично, так як вони позначають поняття, пов'язані з іншими і не мають еквівалента в приймаючій мові (слова-реалії, або екзотизми: *rajah, toreador, sherbet, rickshaw*);

3) повністю не асимільовані слова, або варваризми (*ciao, ad libitum, per capita*). [1, 156]

Не можна не звернути уваги і на фонетичну адаптацію лексики іноземного походження, яка полягає у пристосуванні фонем і їх сполучень до англійського фонетичного стандарту. Уже при запозиченні латинських слів до V ст.н.е. спостерігаються зміни, особливо у складі голосних, при асиміляції цих слів англійською мовою, наприклад: *assa (ass)* – лат. *asinus*; *butere (butter)* – лат. *butyrum*; *ciese (cheese)* – лат. *caseus*; *mynet (coin, mint)* – лат. *moneta*. Особливо змінювалась фонетична форма слова у тих випадках, коли від запозичення утворювалось похідне слово; це стосується дієслів, запозичених з латинської мови після прийняття християнства у 579 році (так званий другий період латинських запозичень). Наприклад: лат. *Dictare* – давньоанг. *dihtian (compose)*; лат. *expendere* – давньоанг. *aspendan (spend)*; лат. *Mutare* – давньоангл. *bemutian (change)*; лат. *Saltarae* – давньоанг. *sealtian* (збереглося у вигляді складової частини слова *somersault* «перекидатися») тощо.

Спорідненість форм однієї групи слів при запозиченні сприяла закріпленню їх у мові, що запозичувала. Так, давньоанг. *gifani* сканд. *Gefa* дали спочатку форми *given, yiveni*, нарешті, *give*; давньоанг. *sunui* сканд. *Sunr* – форми *sune – sone – son*.

Після норманського завоювання 1066 р. переважна частина запозичень з романських мов не стільки змінилася під впливом англосаксонської лексики, скільки сама здійснила на неї помітний вплив. Запозичення новітнього часу знаходяться на стадії фонетичного становлення; часто зберігаючи власну орфографію, вони змінюють вимову у відповідності до англійської норми. Наприклад, французькі запозичення *bouquet, buffet, communique, fiancee*

передають незвичні закінчення за допомогою дифтонга [ei]. Слово *courage*, запозичене значно раніше, змінило у відповідності з англійською нормою і вимову, і наголос.

До певної міри змінилися незвичні приголосні німецької мови, наприклад: *blitz* [blits], *rucksack* ['ruksæk], *zeppelin* ['zɛpəlɪn].

При надходженні до англійської мови слова з інших мов часто втрачали свої граматичні категорії, закінчення, систему відмінювання і дієвідмінювання та з часом набирали граматичних рис, властивих англійській мові.

Якщо французька мова, починаючи з XI ст. і мала вплив на англійську мову у галузі фонетики і семантики, то на розвиток граматичної будови вона суттєво не вплинула. Найефективніші зміни у граматиці англійської мови відбулися у її північних діалектах, що впливу французької мови майже не зазнали. Такі процеси, як згортання відмінкових закінчень з наступним їх зникненням, відбулося в Англії швидше, ніж у континентальній французькій мові. Ця різниця дуже суттєва, оскільки зникнення відмінкових закінчень в англійській мові закінчилося у XII ст., тоді як у французькій – лише у XIV ст. Це свідчить про вплив граматичної системи англійської мови на велику кількість лексичних запозичень з іншої мови.

Після XVI ст. запозичення із класичних мов часто зберігають свою граматичну форму множини, наприклад: *addendum* – *addenda*, *datum* – *data*, *index* – *indices*, *phenomenon* – *phenomena*. Поодинокі слова із цієї групи запозичень набули форми множини, властивої англійській мові, наприклад: *formula* – *formulas*, *formulae*; *vacuum* – *vacuums*, *vacua*. Існують і слова, що повністю підпорядковані граматичним законам мови, якою вони запозичені, наприклад: *alibi* – *alibis*, *item* – *items*. При утворенні форми множини, властивої англійській мові, інколи змінювалися значення запозичення із латинської, наприклад: *genius* «геній» – *geniuses* «генії» і *genii* «духи, демони».

Наведені слова складають лише незначну частину запозичень. Переважна більшість, поряд з фонетичним узгодженням, відноситься до загальних правил граматики англійської мови. Запозичення надходило, як правило, в одній із його

форм, бо повністю парадигма слова не запозичувалась. Процес засвоєння зводився до введення слова в парадигматичний ряд, властивий мові, що запозичує. Тип основи запозиченого слова міг різко відрізнитися від структури основ власномовної парадигми. Тому процес запозичення часто супроводжувався явищем спрощення або морфологічного перерозкладу. Французькі основи мали, у порівнянні з англійськими, багатоскладову будову. У запозичених французьких основах явище чергування було відсутнє, і, навіть якщо воно з часом з'явилося внаслідок різних фонетичних змін, то це призводило до такого співвідношення чергування, яке не було властиве англійській мові.

Окремі зміни мали місце також у галузі синтаксису: у реченні на перше місце, незалежно від синтаксичної структури мови, з якої запозичувалась лексема, почав виходити підмет, а означення, яке у французькій мові іде після іменника, в англійській мові вживається перед ним.

При переході слова із однієї мови в іншу змін зазнають не лише його фонетична і граматична структура, але і значення. Національні уявлення про одні і ті ж поняття у різних народів часто різні, як різними бувають і предмети щоденного побуту, одяг, їжа, зброя. До того ж, користування запозиченим словом в оточенні іншомовних слів у потоці мовлення неодмінно впливає на його лексико-семантичне наповнення. Так, якщо слово було запозичене не окремо, а у складі цілої фрази, воно потрапляло в оточення власномовних другорядних частин мови. В англійських текстах, що збереглися після XII ст., спостерігаються вживання запозичених французьких слів у конструкціях з прийменниками *at, by, mid, of, through, with*.

В окремих випадках запозичувалася фраза, особливо після норманського завоювання. Поодинокі фрази дійсно дали поштовх до утворення відповідних кальок, наприклад: *aller en exil – to go in exile; mettre son etude – to set one's study*. Запозичене слово входило до звичайного для англійської мови прийменникового словосполучення, яке з часом могло стати навіть сталим. Але при розчленуванні такого сполучення слово залишалось у мові, засвоюючись у тому значенні, яке воно мало при запозиченні. При цьому воно могло входити до відповідного

синонімічного ряду, лексико-семантичної групи, а через кілька поколінь уже не сприйматися як запозичене.

Значна частина запозичень до англійської мови надійшла внаслідок перекладацької роботи. Перші англійські глосарії, англо-латинські і латинсько-англійські, відомі з початку VII століття. У глосаріях слова розташовувались не за алфавітом, а в порядку виявлення їх у тексті, і кожний укладач-переписувач тлумачив «важкі» латинські слова, відбираючи вдалі, на його погляд, англійські лексичні відповідності. Для кожного історичного періоду існували свої правила перекладу; роль і завдання перекладачів з часом змінювалась, змінюючи при цьому значення запозичених слів.

У 1349 році англійською мовою почалося викладання у школах, а у другій половині XIV століття англійська мова витіснила французьку в усіх колах суспільства. На кінець XIV – початок XV ст. припадає просвітницька діяльність двох видатних митців англійського Відродження – Джері Чосера і Уільяма Кекстона. На початку XV ст. закони, статuti, постанови, які раніше писалися латинською або французькою мовами, пишуться англійською.

Відтак, англійська мова остаточно перемогла французьку, залишившись мовою усіх кіл населення. Зазнавши певного впливу, вона продовжувала розвиватися за власними законами.

1.5 Вплив запозичень на обсяг словника і семантичну структуру англійської мови. Орфографічний вплив французької мови

Асиміляція французької лексики проходила поряд зі змінами, що їх викликала французька мова в орфографії, фонетиці і граматиці.

Якщо кількість запозичень у давньоанглійській мові була незначною, то після норманського завоювання запозичення стали масовими і склали одне із джерел збагачення англійського словника.

Процес запозичень був найефективнішим не відразу після завоювання, а пізніше, коли англійська мова уже почала витісняти французьку.

Інтенсивні процеси цього часу – словотвір і семантичний розвиток значень – стосувались як запозичених, так і власномовних елементів.

У писемній мові французькі запозичення починають з'являтися на початку XII століття. Переважна більшість запозичень зроблена після 1250 року, до якого було запозичено менше тисячі слів.

Зростання словника за рахунок запозичень розширило синонімічні ряди англійської лексики та спонукало до виникнення нових, а також до утворення етимологічних дублетів.

З французькою мовою надійшли запозичення з кельтської, латинської, грецької та германських мов. При цьому значення багатьох слів зазнали семантичної зміни, або навіть, змінили сферу вживання, наприклад:

лат. франц. англ.

defendere, defendrer «забороняти», *defend* «захищати»;

restare, rester «залишатися», *rest* «відпочивати»;

trabs, travailler «працювати», *travel* «подорожувати».

Подібна доля спіткала низку німецьких слів, що перейшли до англійської мови через французьку, наприклад: нім. *blinken* «сяяти» – англ. *blanch, blank* «пустий», нім. *Bock* «цап» – англ. *butcher* «різник», давньогерман. *danson* «тягти» – англ. *dance* «танцювати».

Внаслідок запозичень зникли з вжитку англійські слова *beorn* «воїн, чоловік», *ea* «річка», *fela* «багато», *gearu* «готовий». Серед загальноновживаних слів, витіснених французькими, були *bleo – colour, deman – judge, eam – uncle, flitan – contend, here – army, leod* (українське «люд») – *people, sib – peace*. Зникли також синоніми до таких слів, як «бій», «воїн», «схоплювати», «море» тощо. Пов'язано це з запозиченням нових слів, що принесли з собою переосмислення значень і, відповідно, уявлень в суспільно-історичних умовах тогочасного життя.

Запозичення, проте, не проникли ні до суплетивних форм, ні до групи модальних дієслів. Чому зникли модальні дієслова *purfan* «потребувати», *witan* «знати», *dugan* «годитися», *munan* «пам'ятати», *innan* «ставитися з

прихильністю» дотепер точно не з'ясовано: окремі з цих значень перебрали на себе інші дієслова – як модальні, так і звичайні.

Частина запозичень співіснує поруч з англійськими формами. Так, французький прикметник *ancient*, наприклад, не зміг витіснити давньоанглійський *eald* (*old*).

У той же час в англійській мові закріпилася значна кількість французьких словотворчих засобів, особливо префіксів (*dis-*, *des-*, *en-*, *em-*, *mis-*, *re-*, *sub-*) і суфіксів (*-able*, *-age*, *-al*, *-ance*, *-ence*, *-ard*, *-ess*, *-et*, *-let*, *-ish*, *-ment*, *-our*, *-ry*).

Не всі запозичення однаково поширилися у межах Англії. До національної літературної мови надійшла низка слів, що становлять лексику наукової і технічної термінології, політико-адміністративного укладу тощо. Північні діалекти зберегли більшу частину англосаксонських та кельтських слів, ніж південні та південно-східні. Подібним чином у північних діалектах міцніше прижилися скандинавські запозичення, які нині є регіональними словами, наприклад: *fell* «*hill*», *kirk* «*chirch*», *garth* «*yard*», *nay* «*no*».

Сучасна англійська орфографія має складну систему. Ця складність пояснюється запровадженням ряду сполучень французьких літер протягом середньоанглійського періоду. Зміни відбулися як серед голосних, так і серед приголосних.

Серед голосних давньоанглійська буква *u*, що передавала звук [u:], набула форми буквосполучення *ou*, *oo*, наприклад: давньоангл. *hus* – новоангл. *house*, давньоангл. *Sund* – новоангл. *sound*, давньоангл. *ut* – новоангл. *out*.

Давньоанглійські [e] та [y] передавалися як *ie* та *ui*; це явище частково збереглося і в сучасній англійській мові, наприклад: *build*, *field*.

У середньоанглійський період замість літер *i* та *u* вживалися *y* та *w*. Це явище було викликано правилами правопису, тому що літери *i* та *u* внаслідок своїх розмірів виходили за межі вертикальних розмірів рядка. Через це у сучасній англійській мові вживання *y* та *w* у кінці слова є нормою, наприклад: *city*, *fellow*, *know*, *now*.

Подвоєння голосних, властиве середньоанглійському періоду, як, наприклад, *ouut* замість *out*, пізніше зникло.

Серед приголосних вплив французького правопису значно більший. Явища впливу стосуються сполучень *ch* і *sw*. Під впливом французьких запозичень типу *chic* (*k*), *chirurgy* таке слово, як *cild*, дало сучасне *child*, а сполучення *sw*- змінилось на французьке *qu*-, наприклад: *cwid* – *quid*, *cwick* – *quick*, *cwen* – *queen*.

Подібним чином давньоанглійське *sc* змінилось на сполучення *sh*, наприклад: *scinan* – *shine*, *fisc* – *fish*. Виняток складають скандинавські запозичення, які цих змін не зазнали.

Окремі особливості правопису залежали від переписувача, характеру тексту, місця перекладу. У XVI ст. ці розбіжності в орфографії зникають.

Носові голосні, що властиві французькій мові перед носовими приголосними [m] та [n] – а, е, і, о, у, ай, ей, ой, в англійській мові не вживаються. Дещо змінилося написання запозичених слів, де вживались носові звуки, наприклад: *parlement* – *parliament*, *tendre* – *tender*, проте голосні в них залишились прості. У кількох випадках склалося написання, що відбиває закриту артикуляцію, наприклад, англійське *aunt* від французького *tante*, проте останній варіант ми зустрічаємо і в німецькій мові, де голосний а носової вимови немає.

Під впливом французької вимови приголосні [f] та [v] розвинулися у різні фонемі, і дзвінкий [v] почав вживатися на початку запозичених слів, наприклад: *vain*, *various*, *vulnerable*. У міжголосній позиції вживається глухий [f], але лише у подвоєнні, наприклад: *affair*, *affect*.

Такі дослідники як М.І.Мостовий та А.М.Смирницький вважають, що це процес, який властивий саме англійській мові, хоча можливо, що французька вимова і вплинула на таке англійське слово, як *very*. Знову ж таки, більшість слів, що починалися на *w*-, зберегли до певної міри цей звук дотепер, наприклад: *wés* – *was*, *wéron* – *were*, *weard* – *ward*, *wendan* – *went*, *west* – *west*.

Отже, ми дійшли висновку, що сучасна англійська мова – це складна суміш різночасових запозичень з багатьох європейських мов та незначних вкраплень з інших мов світу, які існують на власному ґрунті.

Взаємодія власної і запозиченої лексики може відбуватися на трьох рівнях:

- а) витісненням власного слова запозиченим;
- б) зникненням запозиченого слова при витісненні його власномовним;
- в) розмежуванням синонімів – власного і запозиченого – які співіснують протягом певного часу.

1.6 Результати процесу запозичення

Явище запозичення має великий вплив на мову, викликає в ньому серйозні зміни. У результаті цього процесу в мовах з'являються чужі елементи – слова і частини слів – які в більшості своїй не засмічують мову (що, однак, трапляється при бездумних запозиченнях), а збагачують фонд його лексичних та можливостей. Часто виникають слова-гібриди – слова, частина яких запозичена, а інша частина – споконвічно існує в даній мові (*artless* – запозичений корінь *art*, *dislike* – запозичений суфікс – *like*). З'являються слова, що відносяться до варваризмів і екзотизмів. Виникають змішані мови (креольські, піджин-інгліш). З'являються численні інтернаціональні і псевдоінтернаціональні слова. Це найбільш очевидні результати процесу запозичення. Але є й інші, менш явно виражені, але від того не менш значущі.

Одним з результатів є виникнення великої кількості дублетів – слів ідентичного походження, що мають різну фонетичну структуру і значення, так як вони були запозичені з різних джерел або в різні історичні періоди, або ж є результатом особливого розвитку слова в мові. В англійській мові основним джерелом дублетів є слова латинського походження, що прийшли безпосередньо з латинської або через французької мови (*canal – channel, major – mayor, liquor – liqueur, fact – feat*). Деякі дублети з'явилися в результаті запозичення з різних діалектів однієї мови (*assay – essay* (з різних діалектів французької)) або з однієї мови в різні періоди часу (*dish* – більш раннє, *disk* – більш пізніше запозичення з

латинської). Також дублетні пари виникають при втраті зв'язку між значеннями багатозначного слова; так латинське *persona* перетворилося на два англійські слова: *person* і *parson*. Існують також виняткові випадки етимологічних триплетів: *cattle* – *chattel* – *capital* (всі слова походять від латинського *capital*) [33, 33]

Вторинні запозичення – ще один з результатів даного процесу. У цьому випадку в мові поряд з раніше запозиченим і асимільованим словом з'являється нове слово, за формою збігається з раніше запозиченим, але має інше значення, аж до омонімії. Наприклад, поряд з запозиченим раніше словом *pilot* у значенні «спеціаліст, керуючий літальним апаратом», в кінці ХХ століття з'явилося слово *pilot* у значенні «спортсмен, керуючий високошвидкісним спортивним засобом», також прийшло з французької. Ще одним новітнім запозиченням є слово *pilot* в значенні «пробний випуск друкованого видання». Також нове значення слова може з'явитися вже в приймаючій мові внаслідок функціонування в ньому даного запозичення; наприклад, слово *format* було запозичене з німецької мови за допомогою французької в значенні «розмір друкованого видання, аркуша», а пізніше набуло значення «форма організації і представлення даних у пам'яті комп'ютера». У таких випадках виникає питання, чи є ці слова омонімами або ж значеннями багатозначного слова. Для його вирішення застосовується традиційний принцип наявності спільних семантичних компонентів: при їх наявності можна говорити про значення багатозначного слова (*pilot* як льотчик і *pilot* як спортсмен), за відсутності – про омонімічні відносини (*pilot* як пробний випуск друкованого видання по відношенню до інших значень слова).

Дуже важливий вплив надали запозичення в граматиці англійської мови. Завдяки запозиченню типовою для французької мови структури *of* + *Noun* для вираження відношення належності (*leg of the table*) англійська мова втратила закінчення. Також під впливом запозичень 2 / 3 споконвічно англійських слів були витіснені з мови (англосаксонські еквіваленти слів *face*, *money*, *war* та інші). Багато споконвічних слів придбали знижений відтінок,

порівняно з запозиченнями (порівняйте англійські *calf, pig, cow* і відповідні їм слова скандинавського походження *veil, pork, beef*). [33, 31]

Одним з наслідків процесу запозичення є інтернаціональні і псевдоінтернаціональні слова. Інтернаціональними називаються слова, що набули поширення в багатьох мовах світу в результаті одночасного запозичення в кілька мов. Це переважно слова греко-латинського походження (грецькі: *autonomy, system, analysis*; латинські: *principle, nation, volume, progress*). Також до цієї групи відносяться слова з інших національних мов (італійські *sonata, façade, balcony*; французькі *etiquette, omelette, gallant*; арабські *algebra, alcohol, coffee*; індійські *jungle, punch, verandah*; російські *steppe, nihilist*). Національні варіанти інтернаціоналізмів розрізняються не тільки написанням і вимовою, але і значенням, що слід враховувати при . Так, у французькій та англійській мовах слово *ambition* має нейтральне значення «прагнення до мети», в той час як російське *амбіція* має негативне забарвлення; *family*, (англ.), *familia* (ісп.), *Familie* (нім.) мають значення «сім'я», українське слово *прізвище* в цьому значенні використовується рідко і вважається застарілим. [34, 208] Такі випадки часто призводять до появи «фальшивих друзів перекладача», або псевдоінтернаціональних слів - лексичних одиниць двох мов, подібних за звучанням і написанням, але частково або повністю розходяться за значенням. Псевдоінтернаціональні слова можна розділити на групи відповідно до ступеня подібності:

1) слова, що мають однакове написання і вимову, але зовсім різні значення (*accurate* – точний, а не акуратний; *complexion* – колір обличчя, а не комплекція; *magazine* – журнал, а не магазин);

2) слова, які, крім написання та вимови, збігаються і в деяких значеннях, але не завжди – у найпоширеніших (*authority* – влада, рідше – авторитет; *pretend* – прикидатися, рідше – претендувати; *solid* – твердий, а не тільки солідний);

3) слова, близькі, але не ідентичні за написанням і звучанням, і відповідно мають різні значення (*adapt* – пристосувати, *adopt* – приймати; *data* – дані, *date* – дата; *later* – пізніше, *latter* – останній із перерахованих, *letter* – буква, лист);

4) назви заходів, співзвучні, але не збігаються за кількістю (*round* (англ. з лат. Через нім.) – 453,59 г, *Pfund* (нім.) – 500 г, *фунт* (рос.) – 409,5 г; *centner* (англ. з лат. Через нім.) – 45,36 кг, *Zentner* (нім.) – 50 кг, *центнер* (рос.) – 100 кг.) [34, 163]

Висновки до 1 розділу

Аналіз теоретичної літератури дозволив нам зробити висновок про те, що вивчення мовного запозичення має досить велику традицію як у вітчизняному, так і зарубіжному мовознавстві. Тема запозичення і нині важлива і актуальна і привертає увагу багатьох дослідників.

Запозичення має місце на всіх рівнях мови, але найяскравіше проявляється в лексиці. Безумовно, іншомовні запозичення є одним з важливих видів збагачення словникового складу мови. Проте, запозичення слід розглядати не тільки на лексичному, а й на фонетичному та морфологічному рівнях.

Власне лінгвістична проблематика запозичення різноманітна: досліджуються формальні і семантичні властивості оригіналу і їх трансформація в мові-реципієнті.

Розгляду запозичення лише під лінгвістичним кутом зору недостатньо. Запозичення має безліч причин і залежить від ряду лінгвістичних і екстралінгвістичних чинників. Запозичення - це насамперед соціально обумовлений процес. Словниковий склад змінюється, відображаючи в своєму розвитку певний історичний період в еволюції суспільства.

Процес запозичення та адаптації запозичених одиниць залежить як власне від особливостей приймаючої мови і культури, так від рівня освіти та соціального статусу населення, що користується запозиченою лексикою.

Лексичні запозичення є одним із джерел утворення нових слів. Їх вивчення дозволяє простежити складність мовних , переплетіння внутрішніх та зовнішніх явищ в мові, вплив останніх на різні ланки мовної структури.

Запозичення як процес є досить багатограним; воно має певні причини, види і результати. Причини запозичення лежать як усередині певної мовної системи, так і поза нею. Виникаюча всередині мови потреба в запозиченні іншомовного елемента пояснюється неточністю наявної назви або його відсутністю внаслідок новизни позначуваного об'єкта для культури, що користується цією мовою. Зовнішні причини появи запозичень виникають в

результаті контактів людей, які розмовляють різними мовами. Запозичені слова полегшують спілкування, а також часто несуть соціально-психологічне навантаження у вигляді конотацій, відсутніх у відповідностях приймаючої мови. Процес запозичення може відбуватися між різними мовами, як близькими, так віддаленими в плані спорідненості. Процес поширення одного елемента може зачіпати дві або більше мов, що відбувається у випадку опосередкованих запозичень. Результати дії даного процесу, що впливають на приймаючу мову, різноманітні; вони зачіпають не тільки лексичний рівень мови, а й граматику, що добре помітно на прикладі англійської мови, граматична система якої докорінно змінилася в результаті втрати відмінків, викликаной впливом французької мови.

Запозичення як елемент мови також має свою специфіку: такі елементи існують на різних рівнях мови, але не в рівних кількостях. Найбільша їх кількість виявляється на рівні слів, найменша - на рівні стійких словосполучень. Незважаючи на тривалий і глибокий процес асиміляції, якому запозичення піддається в приймаючій мові, встановити іншомовні елементи при знанні критеріїв її визначення для конкретної мови не є надто складним.

Всі способи перекладу можуть бути застосовні для передачі запозичених елементів з однієї мови на іншу. Їх застосування обумовлене думкою перекладача щодо доречності того чи іншого способу і варіанту перекладу в конкретній ситуації, тому що найчастіше можливі кілька варіантів. Критеріями доречності є: мета тексту, і залежно від неї - точність передачі інформації або її експресивність; рівень передбачуваної підготовки читача в даній сфері; стиль тексту.

Тема запозичень давно й докладно розглядається лінгвістами. Процес протікає з найдревніших часів, часів появи мов, і з розширенням міжкультурної і міжмовної взаємодій, що досягли рівня глобалізації, посилюється. У зв'язку з цим часто виникають розбіжності щодо необхідності запозичень, так як при необдуманому їх використанні мова засмічується, ускладнюється розуміння сенсу і погіршується загальне враження навіть від грамотного в інших відносинах тексту. Тому кожний окремий прояв даного процесу вимагає пильної

уваги, ретельного аналізу і глибокого критичного осмислення; при виконанні цих умов мова набуває, а не втрачає виразність і красу.

Тож явище запозичення має великий вплив на мову, викликає в ній серйозні зміни. У результаті цього процесу в мовах з'являються чужі елементи – слова і частини слів, які в більшості своїй не засмічують мову (що, однак, трапляється при бездумних запозиченнях), а збагачують фонд її лексичних та морфологічних можливостей. Часто виникають слова-гібриди – слова, частина яких запозичена, а інша частина – споконвічно існує в певній мові (artless – запозичений корінь art-, dislike – запозичений суфікс - like). З'являються слова, що належать до варваризмів і екзотизмів. Виникають змішані мови (креольські, піджин-інгліш). З'являються численні інтернаціональні і псевдоінтернаціональні слова.

РОЗДІЛ 2.

ПРОЦЕС ЗАПОЗИЧЕННЯ ФРАНЦУЗЬКОЇ ЛЕКСИКИ АНГЛІЙСЬКОЮ МОВОЮ

2.1. Етапи запозичення

2.1.1. Проникнення французької лексики у англійську мову під час нормандського завоювання

Французька мова по відношенню до англійської мови в період нормандського панування зайняла головне положення, як мова дворянства, феодальної знаті, урядових установ, школи і взагалі як основна мова писемності (нарівні з латинською). Проникнення французьких слів в англійську мову почалося не відразу після нормандського завоювання, а лише в XII столітті. Особливої сили воно досягло в XIII–XV століттях. Панування французької мови завершується в другій половині XVI століття, але найбільша кількість запозичень з неї припадає якраз на цей час: англійська мова, витісняючи французьку, особливо потребувала збагачення своєї лексики тими елементами, які мала остання [3].

Слід, однак, відзначити, що спочатку французька мова поширювалась у Англії головним чином у формі нормандського діалекту, змішаного з елементами північно-східних французьких говірок. Вже у XIII ст. французька мова почала втрачати в Англії характер живої розмовної мови і поступово перетворювалася на традиційну офіційну мову (тепер французькій мові відведена роль офіційної в сфері міжнародного документознавства (як латині – у медичній галузі). У зв'язку з цим більш пізні запозичення створюються переважно вже не з англо-французької, а з центрально-французької (паризької або франсійської), що переважала в XIII столітті.

Більшість цих запозичень так і залишилася на периферії словникового запасу і за своїми фонетичними та структурними властивостями мови ці запозичення особливі: вони складають численну групу складних слів, типових переважно для мови літературної та наукової і характеризуються специфічною

словотворчою структурою. Однак, деякі слова з плином часу стали звичайними, повсякденними і загальноновживаними: наприклад, *face* – обличчя (*la face*), *gay* – веселий (*gai*), *hour* – година (*l'heure*), *ink* – чорнило (*les encre*), *joy* – радість (*la jolie*), *letter* – лист (*la letter*), *money* – гроші (*la monnaie*), *pay* – платити (*payer*), *river* – ріка (*la rivière*), *table* – стіл (*la table*), *place* – місце (*la place*), *large* – широкий (*large*), *change* – змінювати (*changer*), *minute* – хвилина (*la minute*), *mountain* – гора (*la montagne*), *soil* – ґрунт (*le sol*), *air* – повітря (*l'air*), *flower* – квітка (*la fleur*), *fruit* – фрукт (*le fruit*).

Нормандське завоювання значно вплинуло на словниковий склад англійської мови. Протягом своєї тривалої боротьби з французькою мовою, що тривала майже два з половиною століття, англійська мова значно поповнилася за рахунок переможеної французької мови. Це поповнення відбувалося повільно. Збагачення словникового складу англійської мови відбувалося також внаслідок того, що з приходом норманів у Англії з'явилися нові риси життя, нові види діяльності, невідомі стародавнім англійцям. Вторгнення норманів поставило французьку мову на рівень державної, мови пануючої меншості. Всі офіційні документи писалися французькою мовою, нею ж велося викладання в школах, і здавалося, що вона стане загальноновизнаною мовою країни. Але переважна більшість жителів продовжувала говорити староанглійською мовою, так як англосакси не хотіли вивчати французьку мову. Англійська мова не була обмежена у розвитку писемністю, тому вона змінювалася і спрощувалася дуже швидко протягом століть завоювання Англії норманами. Склалася така ситуація: щоб нижчі верстви населення могли зрозуміти панство, доводилося вчити французькі слова; а панству навпаки, доводилося використовувати у своїй промові англійські слова, щоб спілкуватися з простими людьми. У цих умовах значні верстви англійського населення стали двомовними. Ця двомовність і стала основною причиною проникнення великої кількості французьких слів в англійську мову. І тому, вона ввібрала в себе величезну кількість французьких слів, які здебільшого вважалися більш чемними і делікатними варіантами простонародних англосаксонських аналогів. Тому тепер є англосаксонські *swine*,

sheep i belly і запозичені з французької *pork, mutton i stomach* (з англ. – свиня, вівця та шлунок відповідно) [11].

Отже, в результаті запозичення в англійській мові створювалися пари синонімів, між якими потім відбувалася боротьба. Результат цієї боротьби був неоднаковий в різних випадках. Можна визначити три основні способи запозичення:

1. Боротьба між англійським і французьким словом закінчується на користь останнього, англійське слово зникає з мови.

У тій боротьбі, яку вели між собою запозичені і корінні слова в мові, французьке слово часто абсолютно витісняло слово англійського походження. Наприклад, давньоанглійське слово *here* – армія було абсолютно витіснене словом *army*; давньоанглійське *earm* – бідний – французьким *poor*. Деякі слова французького походження витіснили з англійської навіть самі уживані слова. Так, наприклад, французьке слово *rivière* «ріка» витіснило слово *ēa*; французьке слово *montagne* «гора» – слово *beorz*. В окремих випадках такого витіснення могли сприяти особливі умови; наприклад, давньоанглійська назва річки *ēa* набула в середньоанглійській звуковий образ *i*; слово, яке складалося з одного звуку, вочевидь, чинило слабкий опір проникненню набагато міцнішого в звуковому відношенні французького слова.

2. Переможцем виявляється англійське слово. Французьке слово, проіснувавши в англійському протягом деякого часу, витісняється з нього. Так, наприклад, слово *amity* «дружба» було витіснене англійським *friendship*, проіснувавши в англійській мові деякий час.

3. В мові зберігаються обидва слова, але при цьому відбувається більш-менш виразна диференціація їх значень, іноді чисто семантичного, іноді швидше стилістичного характеру. Іноді запозичене французьке слово витісняє свій споконвічний англійський синонім в іншу сферу значення. Так, наприклад, давньоанглійське слово *harfest*, що позначало «осінь», було витіснене у цьому значенні іменником *autumn* з французького *autumne*, але збереглося в англійській мові у вигляді *harvest* у значенні «врожай».

Мова зберегла пам'ять про ті часи, коли селяни називали своїх тварин англійською, а м'ясники в місті називали м'ясо цих тварин французькою. Наприклад: *cow – beef, swine – pork*. Зауважимо, що кількість запозичених слів, що відображають ту чи іншу сферу життєдіяльності людини, в різні періоди була різною. Французькі слова, запозичені в епоху нормандського завоювання, позначали предмети і поняття, пов'язані з життям і побутом нормандської знаті, відображали різні сфери людської діяльності і стосувалися майже всіх сторін матеріального, суспільно-політичного і культурного життя [10]. Поряд з ними в англійську мову проникло багато французьких слів повсякденного вжитку, що позначали поняття, які вже мали позначення в англійській мові:

В XII–XV століттях безперечним лідером у запозиченнях є сфера, пов'язана з описом людських почуттів, тому що відбувається зростання інтересу до людини: *fatigue – втома, miserable – нещасний, tender – ніжний*. У цей період також запозичалася велика кількість лексики з області військової справи: *general – генерал; lieutenant – лейтенант*.

Нормандське завоювання знайшло своє відображення і в лексиці, пов'язаній зі шкільним навчанням та наукою. Серед запозичених слів у XIV столітті можна відзначити наступні: *lesson – урок, library – бібліотека, pen – перо для письма, pupil – учень, pencil – олівець*.

Нові форми домашнього побуту, що утворилися в Англії в період нормандського завоювання, також несуть на собі печатку французького впливу і часто позначаються французькими словами: *dinner – обід, supper – вечеря, table – стіл, plate – тарілка, napkin – серветка, sauser – блюдо*.

До кінця XV століття зростає кількість слів, що описують різні явища з області промисловості: *machine – машина, engine – мотор*; торгівлі: *fair – ярмарок; market – ринок; money – гроші*; політичного життя: *government – уряд; parliament – парламент*.

2.1.2. Французькі запозичення в англійській мові після періоду нормандського завоювання

Запозичення з французької мови продовжують поповнювати словниковий склад по сьогоднішній день. У XIX і початку XX століття вони носять переважно книжковий характер. Однак у період, безпосередньо наступний за закінченням Другої світової війни, англійська мова запозичує французькі слова внаслідок живого спілкування американської армії з французьким народом. Варто окремо відзначити процес запозичення термінів, який відбувався в XVIII–XX ст. Бурхливий розвиток науки і техніки супроводжувався появою десятків тисяч слів, які виражали нові поняття. Багато з них перетворилися на загальноживані. Значна частина наукової технічної термінології в сучасній англійській мові створена з французьких і латинських коренів: *technique* – техніка [17].

Французька мова не припиняє збагачувати англійську і тепер (кінець XX – початок XXI ст.). Французькі запозичення з'являються у багатьох сферах життя. Це політика, світське життя, спорт і відпочинок. Вони насичують англійську мову фарбами, оживляють її. Французькі запозичення на всіх етапах охопили багато сфер англійської мови. Незважаючи на те, що сучасна англійська мова складається приблизно на одну третину зі слів романського походження, вона не втратила своєї самобутності як мова германської групи. Більшість запозичень з французької мови було зумовлено історично:

Слова, пов'язані з феодалними відносинами: *feudal, baron, vassal, liege, chivalry* (деякі з цих слів, які відображали в той час у своєму значенні феодалну ідеологію, пізніше отримали загальний зміст: *command, obey, serve, noble, glory, danger*).

Майже всі титули, за винятком *king, queen, earl, lord* і *lady*, нормано-французького походження.

Слова, пов'язані з державним управлінням: *people, nation, government, power, authority, court, crown* і т. д.

Слова, пов'язані з грошовими відносинами: *money, property*.

Слова, що позначають сімейні відносини: *parent, spouse, cousin, uncle, aunt, nephew, niece*.

Велика кількість військових термінів і слів, пов'язаних з війною. Всі назви військових чинів.

Численні слова, що означають задоволення і розваги: *feast, leisure, pleasure, delight, ease, comfort, chase* і багато карткових термінів: *trump, card*.

Юридичні терміни: *accuse, court, crime, felony, plaintiff, defendant, attorney* і т.д.

Французькими словами називалися професії ремісників, які обслуговували феодалів: *tailor, butcher, painter, carpenter, joiner*.

2.2. Асиміляція французьких запозичень в англійській мові

Внаслідок системного характеру мови взагалі і лексики зокрема, ніяке нове поповнення словника запозиченими словами не може пройти безслідно для решти словникового складу. Запозичене слово зазвичай приймає на себе одне або декілька значень семантично найбільш близьких до нього слів, які вже раніше існували в мові. При цьому відбувається перегрупування. В їх смисловій структурі, тобто яке-небудь другорядне значення, може стати центральним або навпаки. Може також статися і нерідко відбувається витіснення з мови слів, які близько збігаються за значенням з новим словом. Відбувається це тому, що тривале співіснування в мові абсолютних або майже абсолютних синонімів неможливо і одне завжди ліквідується або розмежуються їхні значення, або стається витіснення з мови непотрібних слів.

Найбільший інтерес представляє семантичне освоєння іншомовних слів, оскільки процес їх адаптації є відображенням входження нових концептів в концептосферу етномовної культури, заповнення концептуальних лакун шляхом запозичення концептуальних смислів. Активним засобом асиміляції виявляються різноманітні семантичні трансформації запозичених слів, зокрема, розширення чи звуження семантики запозиченої одиниці в мові-реципієнті. Звуження семантики слів трактується як результат когнітивно-вербальної

диференціації людською свідомістю об'єктів фізичного та ментального світу, а розширення семантики – як наслідок когнітивно-дискурсивної інтеграції свідомістю людини різних фрагментів дійсності. Зміна семантичної структури запозиченого слова відображає процес смислового розвитку концепту. Теоретично відомо, що з усіх мовних підсистем зовнішнім впливам найбільш схильна лексична, оскільки словниковий запас мови не може не реагувати на бурхливі зміни, пов'язані із загальним розвитком лінгвокультури суспільства. Проте зміни лексичної системи мови також тягнуть за собою зміни і в інших ярусах мовної системи, зокрема, в словотворенні.

Як тільки те чи інше іншомовне слово запозичується, звуковий образ цього слова піддається змінам і підпорядковується закономірностям звукового ладу мови-реципієнта. Процес фонетичної асиміляції запозичень простежується на матеріалі французьких слів, які проникли в англійську мову після завоювання Англії норманами. За ступенем асиміляції запозичення можуть бути повністю асимільовані, частково асимільовані і частково асимільовані і позначають поняття, пов'язані з іншими країнами і не мають англійського еквіваленту.

Запозичені слова змінюють за внутрішніми законами мови свою граматичну структуру, звуковий образ і зміст.

Показовим для фонетичної асиміляції французьких запозичених слів в среднеанглийский період є перенесення в них наголоси з останнього складу у французькій мові на корінний склад, наприклад «*honour*», «*envie*».

У тих випадках, коли запозичувалися французькі дієслова з префіксами, наголос у них переміщався на корінь за зразком споконвічно-англійських дієслів «*arisen*», «*awaken*», «*forgiven*» та ін. Процес перенесення наголосу у французькій лексиці відбувалося поступово. Перший час після появи французьких слів в англійській мові вони в більшості випадків зберігали французький наголос на останньому складі або на передостанньому, якщо слово закінчувалося на «е».

У зв'язку з різноманіттям таких прикладів мовознавство встановлює три види асиміляції запозичень: граматичну, фонетичну і лексичну асиміляцію. Ці три види асиміляції тісно пов'язані між собою, однак, вони мають свої

особливості, свою специфіку. Далі ми коротко розглянемо ці види асиміляції в контексті французької запозиченої лексики [17].

2.2.1. Граматична асиміляція французьких запозичень в англійській мові

Процес асиміляції французьких слів в англійській мові виражається насамперед у їх підпорядкуванні її граматичному строю. Французькі запозичені слова з самого початку їх існування в англійській мові підводяться під активні граматичні категорії, що вживаються за правилами граматики англійської мови. Ці слова набувають всіх форм словозміни, що притаманні даній частини мови в англійській мові, і утворюють ці форми за зразком споконвічно-англійських слів.

При запозиченні відкидалися такі морфологічні оформлювачі, як французькі артиклі «*le*», «*la*», «*les*», що були потрібні для вираження роду і числа іменників. Ми спостерігаємо поступову втрату категорії граматичного роду в запозичених словах, що пов'язано із загальною тенденцією до зникнення граматичного роду англійських іменників.

2.2.2. Фонетична асиміляція французьких запозичень в англійській мові

Як тільки те чи інше іншомовне слово запозичується, звуковий образ цього слова піддається змінам і підпорядковується закономірностям звукового ладу мови, що запозичує.

Процес фонетичної асиміляції запозичень простежується на матеріалі французьких слів, які проникли в англійську мову після завоювання Англії норманами. Найяскравішою зміною в звуковій структурі французьких запозичень було перенесення наголосу з кінця слова, що властиво й досі французькій мові, на кореневий склад, тобто на початок слова, що властиво англійській мові протягом всього її розвитку. Процес перенесення наголосу

відбувався поступово, причому головний наголос на останніх складах спочатку замінювалося другорядним, а потім зникав зовсім [23].

Афerezис – скорочення початкових складів, що зустрічається і у французькій мові, простежується досить часто в запозичених словах в середньоанглійський період: скороченню піддаються голосні та приголосні на початку слова, можуть скорочуватися як префікси, так і складові частини кореня. У результаті скорочення початку французьких слів у ряді випадків утворюються нові слова, між якими виникає з часом не тільки звукова, але й смислова відмінність. Порівняємо французькі запозичені слова, що виникли в результаті афerezису, як *size (assize)*, *spy (espy)*, *fence (defence)*, щоб переконатися в тісному взаємозв'язку між фонетичними перетвореннями французьких слів і їх лексичним розвитком в системі англійської мови.

Синкопа – скорочення ударних або ненаголошених складів в середині слова. Нерідке явище в словах, що проникли з французької мови в англійську. Скорочення голосної в середині слова ми спостерігаємо ще в словах середньоанглійського періоду: *sust-nance*, замість *sustenance*; *commad-ment*, замість *commandement*.

Голосні або сполучення голосних, що спочатку знаходяться під наголосом, піддаються скороченню, якщо наголос переноситься на попередній склад. Приклад: *mercle* – з французької *miracle*.

Синкопа – явище, якому піддалися ненаголошені склади в окремих французьких словах, запозичених в новоанглійський період: *capitaine* – *captain*; *cheminée* – *chimney*. На відміну від слів, які проникли в англійську мову в середньоанглійський період і повністю асимільованих у ній, для більшості слів, запозичених після XVI століття, характерна лише часткова фонетична асиміляція, а в окремих випадках і повна неасимільованість. Це виражається у збереженні французького наголосу на кінцевому складі, вимови тих чи інших французьких звуків, невластивих англійській мові. Чужий фонетичний і графічний вигляд подібних слів призводить до того, що вони сприймаються в мові як сторонні, їх французьке походження чітко простежується. Як приклад

візьмемо англійські слова *charade, sang-froid, entrée, élan* і ряд інших, які зберегли окремі особливості французької вимови і наголоси. З іншого боку, багато французьких слів нещодавнього запозичення є значною мірою фонетично асимільованими: *bureau, pioneer, engineer, chauffeur, lieutenant*.

Французькі запозичення раннього періоду проникли в англійську мову здебільшого усним шляхом через народну мову, що зумовило їх фонетичне пристосування до артикуляційних навичок англійців. Народ перебудовував вимову цих слів за нормами англійської мови. Для французьких запозичень пізнього періоду – з XVI ст. і до теперішнього часу – характерно, що вони потрапили в англійську мову книжковим шляхом. Для цих слів властиво в переважній більшості випадків збереження французької орфографії. Графічний та звуковий образ французьких запозичених слів залишався і залишається в пам'яті великої кількості людей, що деякою мірою зумовлює збереження французької вимови цих слів [5].

У XVI–XIX століттях французькою розмовляли в основному освічені верстви суспільства – дворянство та буржуазія. Цим пояснюється запозичення більшості слів, пов'язаних зі способом життя аристократії: *matinée, mésalliance, beau monde*, і слів і висловів французької побутової лексики, сфера поширення якої обмежується привілейованими верствами англійського суспільства (*liaison, complaisance, melange, decor, en passant, entre nous soit dit*). Ці слова залишаються в межах так званої жаргонної світської лексики, для широких мас народу вони чужі та незрозумілі. Для всіх цих слів характерно збереження французької вимови і наголоси, тобто фонетична неасимільованість у мові. Таким чином, вживаність слова, сфера його розповсюдження є важливими чинниками, що визначають повноту та ступінь фонетичної асиміляції запозичень.

Наступним фактором, який значною мірою обумовлює ступінь фонетичної асиміляції запозичених слів, є важливість виражених ними понять і їх відносини зі споконвічно англійськими словами-синонімами. Чим важливіше поняття, яке виражається запозиченим словом, чим частіше воно вживається в побуті, тим швидше і повніше відбувається його фонетична асиміляція. Показовим у цьому

відношенні є асиміляція військових і політичних термінів порівняно пізнього запозичення: *officer, general, lieutenant, captain, division, squadron, ambassador, reconnaissance*.

Процес асиміляції, що є поступовим і тривалим, безперервно здійснюється в мові і в наш час. Тому думка про повну фонетичну незасвоєваність більшої частини французьких слів пізнішого запозичення є неправильною. Якщо запозичене слово зберігається в мові, поширюється в ній, то воно неминуче піддається процесу фонетичної асиміляції, причому повнота його значення визначатиметься як особливостями звукового складу даного слова, так і його важливістю і поширеністю в мові [11].

2.2.3. Лексичні асиміляції французьких запозичень в англійській мові

Слово, що потрапляє в чуже мовне середовище, втрачає зв'язок зі словами рідної мови і в своєму подальшому розвитку підпорядковується лексичним закономірностям мови, що запозичує. Це виражається в тому, що запозичене слово поступово стає все більш вживаним у цій мові, воно набуває здатності до словотворення, розвиває багатозначність, вільно поєднується зі словами споконвічної лексики і входить до складу фразеологічних одиниць. Досить показовим для лексичної асиміляції запозичених слів є розвиток у них здатності до словотворення у мові, що запозичує. Утворення нових слів відбувається згідно з тими моделями та словотворчими типами, які вже встановилися в мові або знову виникають [14]. Так, слова *court, prison, judge, crown, master* і ряд інших придбали досить великі словотвірні гнізда, утворені за допомогою словотворчих засобів англійської мови (*court – courtship, courtly, courtliness; prison – prisoner; judge – judgeship; crown – crowner, crowning, crowned; master – masterful, masterly, masterliness*).

Слід зазначити, що споконвічні суфікси зустрічаються у поєднанні з французькими запозиченими словами лише після значного проміжку часу після того, як ці слова потрапляють в англійську мову (100–200 років). Так, слово *rease*, запозичене в XII столітті, починає утворювати похідні лише на початку

XIV століття. Перше вживання слова *peaceful* відзначено 1300 роком, *peacefulness* – 1600 роком, *peaceless* – 1522 роком. Таким чином, поєднання французьких слів з англійськими суфіксами, а звідси їх здатність до словотворення стають можливими лише тоді, коли ці слова вже встигли поширитися в мові і були вже в значній мірі засвоєні у ній.

Аналіз лексичного розвитку французьких запозичень переконує нас в тому, що багато з них втрачають те первинне значення, в якому вони були запозичені, в ході свого існування в англійській мові. Ця втрата первинного значення нерідко пов'язана зі змінами історичних умов в житті англійського народу. Так, слово *spoil* (грабувати, здобич) було запозичене з французької мови в значенні «відняти у переможеного лицаря обладунки» (франц. *espoillir*); слово *arrange* спочатку означало «виставити військо в бойовий порядок». Надалі в зв'язку зі зміною історичних умов первинні значення цих слів, що належали до військового побуту лицарів-норманів, були забуті, і слова придбали нові, ширші значення [12].

Визначальним моментом асиміляції запозичених слів є ступінь їх загальнонародної вживаності. Розгляд явищ, пов'язаних із асиміляцією французьких запозичень в англійській мові, переконує нас у тому, що асиміляція запозичених слів – це об'єктивний закономірний процес морфологічного, фонетичного та лексичного перетворення їх за внутрішніми законами розвитку даної мови. Ці три види асиміляції – морфологічний, фонетичний і лексичний – тісно пов'язані між собою і перебувають у постійній взаємодії, оскільки слово – «це найкоротша самостійна складна діалектична та історична єдність матеріального – звуків, форми та ідеального значення».

Таким чином, потрапивши в англійську мову, запозичені французькі слова впродовж тривалого часу піддавалися процесу асиміляції, який полягає в перетворенні їх звукового вигляду, граматичної структури і смислового змісту за внутрішніми законами англійської мови.

2.3. Типи французьких запозичень в англійській мові

Після розгляду питання про процес запозичення французьких слів в англійській мові та їх асиміляції, переходимо до типів запозичень. Виділимо три типа французьких запозичень:

- власне запозичені слова;
- кальки;
- семантичні кальки.

Про власне запозичення говорять тільки в тих випадках, коли з іноземної мови запозичується як значення, так і звукова оболонка слова. Наприклад, англійське слово «*shivaree*» – «котячий концерт» не є точним фонетичним відповідністю імітованого слова «*charivari*», але воно настільки близько до нього, що походження одного від іншого не викликає сумнівів. Усі наявні відмінності у звучанні можуть бути пояснені як явища фонологічної асиміляції, що зустрічаються в більшості запозичених слів. Такі слова іноді називають гібридними запозиченнями, тому що вони утворені частково з рідного, а частково з іноземного матеріалу [18].

Словотворче калькування – це спосіб запозичення, при якому запозичуються асоціативне значення і структурна модель слова або словосполучення. Кальками називаються запозичення у вигляді буквального перекладу іноземного слова або виразу, тобто точного відтворення його засобами приймаючої мови із збереженням морфологічної структури та мотивування. При калькуванні компоненти запозиченого слова або словосполучення перекладаються окремо і з'єднуються за зразком іноземного слова або словосполучення. Наприклад: *masterpiece* – шедевр (*chef d'oeuvre*), *still life* – натюрморт (*nature mort*), *pen name* – псевдонім (*nom de plume*).

Семантичне запозичення, яке називають ще семантичним калькуванням – це запозичення нового значення, часто переносного, до вже наявного в мові слова. Називаючи його семантичним запозиченням, ми маємо на увазі, що це смислове запозичення. Як приклад ми можемо привести французьке слово *gratte-ciel* і англійське *sky-scraper*.

Запозичені слова можна поділити на чисті запозичення і гібридні запозичення - залежно від того, переносяться іноземні морфеми повністю або частково. Ці запозичення можна, у свою чергу, поділити на розширення і створення, залежно від того чи використовують вони деяку комбінацію елементів рідної мови, що існувала до запозичення, або будують нову. Розширення відповідають семантичним запозиченням, тобто відбувається розширення значень вже існуючих мовних одиниць. Створення відповідають калькам і створюють нові одиниці мови.

Відомо, що одні класи мовних одиниць запозичуються набагато частіше, ніж інші. У 1881 році У. Д. Уїтні побудував шкалу, на якій різні мовні одиниці розташовувалися в порядку їх схильності до запозичення. Виявилось, що з усіх частин мови найбільш вільно запозичуються іменники, потім дієслова, і, нарешті, прикметники і прислівники.

2.4 Практичний аналіз перекладу запозичень Моема У.С. «Театр»

Проаналізувавши особливості перекладу запозичених з французької мови лексем, ми на прикладі конкретних лексичних одиниць розглянемо доцільність використання того чи іншого способу перекладу. Так нами були обрані чотири основних способи перекладу запозиченої лексики. Це транскрибування, транслітерація, спосіб калькування і дескриптивний спосіб перекладу запозиченої лексики.

Розглянемо на практиці спосіб калькування в нашому творі. Користуючись теоретичною частиною, слід нагадати, яка особливість даного способу перекладу запозиченої лексики. Калькування є запозиченням особливого роду: ми запозичуємо з іноземної мови ту чи іншу синтагму і буквально переводимо елементи, які її складають. Ми отримуємо таким чином калькування виразу, причому використовуємо синтаксичні структури мови перекладу, привносячи в нього нові експресивні елементи, іншими словами це буквальный переклад, коли частини слова замінюються послівними відповідностями в мові, наприклад:

It would be like going to bed with an objet d'art [38, 108].

Все одно, що лягти в ліжку з object d'art [38, 273].

Дана калька object d'art перекладається українською як «предмет мистецтва». У французькій мові звучить як "objet d'art". У сучасній англійській мові цей вислів не використовується повною мірою і замінений еквівалентом "object of art" або "art object".

Треба зазначити, що всі способи перекладу можуть бути застосовані для передачі запозичених елементів з однієї мови в іншу. Їх застосування обумовлено думкою перекладача щодо доречності того чи іншого способу і варіанту перекладу в конкретній ситуації, так як часто можливі кілька варіантів. В даному прикладі, на наш погляд перекладач вибрав не зовсім точний спосіб перекладу. Перекладач переклав запозичений вираз objet d'art, використовуючи метод калькування, тобто дослівний переклад, ми згодні зі значенням цього слова як «предмет мистецтва», однак краще було б використовувати дескриптивний метод або його ще називають описовим. Для того, щоб обґрунтувати наше бачення цього запозичення, ми доведемо це в такий спосіб. Оригіналі тексту містить цей вислів французькою мовою objet d'art, що дозволяє зберегти “родзинку” авторського стилю, бо він використовує французьку мову, щоб створити стилістичний ефект, а при перекладі перекладач втрачає цей ефект, замінивши французьке слово objet на object (калька), d 'art залишає на французькій мові. З огляду на цю помилку, треба зазначити, що перекладач використовував калькування наполовину або неповноцінно. Найкращими варіантами перекладу були б калькування або дескриптивний спосіб, який буде виглядати таким чином:

Все одно, що лягти в ліжку з предметом мистецтва.

Таким способом перекладу ми полегшуємо завдання читачам, обравши метод калькування, адже залишивши вираз англійською мовою, як object of art, нам доведеться використовувати ще і дескриптивний спосіб, щоб пояснити значення іноземного слова. Або ж використовувати дескриптивний спосіб, залишивши французький вираз без зміни. Це допоможе зберегти стилістичний ефект французької мови.

Все одно, що лягти в ліжку з objet d'art.*

** Предмет мистецтва.*

Використовуючи дескриптивний (роз'яснювальний, описовий) переклад – спосіб передачі безеквівалентної лексики, що передбачає розкриття значення запозиченої одиниці за допомогою розгорнутого опису, і для цього способу нам потрібно зробити виноску, для пояснення, тобто для розкриття значення даного запозичення.

Розглянемо наступний приклад, де автор застосовує дескриптивний спосіб перекладу запозиченої лексики:

You know I'm not a beautiful woman, I'm not even a very pretty one; Coquelin always used to say I had the beauté du diable**. You understand French, do not you [52, 16].*

Ви самі бачите, я не красива і навіть не гарненька. Коклен завжди говорив, що у мене beauté du diable**. Ви ж розумієте по-французьки [38, 16].*

* Коклен, Бенц Констан (1841-1909) – відомий французький актор.

** Бісівська краса або диявольська краса (фр.)

Ми згодні з думкою автора, в обох випадках він використовував дескриптивний спосіб перекладу запозиченої лексики.

З одного боку, можна було б використати метод калькування цього виразу beauté du diable. Дана калька beauté du diable перекладається українською як «диявольська краса». Цей вираз широко використовується в українській мові. Однак, зберігши стилістичний ефект, і якщо б перекладач використовував спосіб калькування, дане речення втратило б свій сенс, адже далі мова йде про те, що головна героїня роману Джулія підкреслює свій талант володіння французькою мовою, і ставить наступне запитання: Ви ж розумієте по-французьки? Тому, тільки описовий переклад є найбільш вдалим способом перекладу цього запозичення. Вибір одного з декількох можливих варіантів залежить від рівня підготовленості читача, використання української відповідності або описового перекладу полегшує розуміння, але подовжує фразу. Ми багато разів використовували термін «описовий переклад». Нам здається необхідним трохи

розкрити значення даного терміна. Цей спосіб передачі безеквівалентної лексики полягає в розкритті значення лексичної одиниці ВМ, за допомогою розгорнутих словосполучень, що розкривають істотні ознаки явища, позначуваного даною лексичною одиницею, тобто за допомогою її дефініції (визначення). Описовий переклад полягає в передачі значення іноземного (англійського, французького) слова за допомогою більш-менш поширеного пояснення.

Розглянемо ще один приклад, де автор використовує два способи перекладу запозиченої лексики. Це транслітерація, де головною особливістю є те, що змістовна частина розкривається тільки в контексті. Дуже часто транслітерація використовується як комбінований метод, який включає в себе описовий метод.

What the French call a raisonneur. You know the sort of thing I mean, a duke, or a cabinet minister, or an eminent King's Counsel who says clever, witty things and turns people round his little finger [52, 12].

Те, що французи називають «резонер». Ну, ви знаєте, що я маю на увазі – герцог, чи міністр, чи відомий королівський адвокат, які говорять дотепні речі і обводять всіх навколо пальця [38, 13].

«Raisonneur» перекладається українською «резонер» (транслітерація) в подальшому був використаний описовий переклад даного слова «дійова особа п'єси, що не приймає активної участі, в розвитку подій і схильна до здебільшого довгих промов, які виражають думку драматурга про те, що відбувається».

Подібний переклад може бути використаний як для пояснення значення слова в словнику, так і при перекладі слів, які не мають безпосередніх еквівалентних лексичних одиниць в конкретному тексті. Характер описового перекладу, що використовується в контексті, дуже рідко повністю відтворює переклад-пояснення ізольованого слова. Дане пояснення може бути або дуже коротким, або дуже довгим, але воно, як правило, коротше розгорнутого пояснення в словнику. Нерідко перекладачеві доводиться вдаватися до описового перекладу не тому, що англійське слово не має відповідності в мові перекладу, а через особливості вживання цього слова в контексті.

Необхідність використання в перекладі пояснення може виникнути в зв'язку з особливостями сполучуваності слів в іноземній мові (англійській, французькій). В цьому випадку описовий переклад передається не значенням якогось слова, а розкриває сенс цілої фрази. Неважко помітити, що описовий переклад, хоча і розкриває значення вихідної безеквівалентної лексеми, має досить серйозний недолік, адже він зазвичай виявляється досить громіздким. Тому, хоча він і є звичайним засобом передачі значення безеквівалентної лексеми в двомовних словниках, при перекладі текстів, особливо художніх, його застосування не завжди виявляється можливим, як і застосування транскрипції і калькування. Часто перекладачі вдаються до поєднання двох прийомів - транскрипція або калькування і описовий переклад (як уже зазначалося вище), подаючи останній в виносці або в коментарі.

З одного боку, при перекладі даного твору, перекладач зіткнувся з багатьма виразами і словами, які автор залишив у чистому французькому вигляді. Але з іншого боку, в творі є безліч французьких запозичень, які вже закріпилися в англійській мові і стали вживаними в щоденній мові і в певних колах. Розглянемо такі запозичені слова як *appetite, cigarette, attache, to engage, repertory theatre*.

Слово *appetite* було запозичене англійською мовою з французької приблизно в XIII столітті. У мові оригіналу це слово виглядає як «*appétit*» у значенні «*бажання їсти*», «*відчуття голоду*». Зараз дане слово має таке ж значення, що і в ті часи, і широко вживається в англійській і українській мовах. При перекладі був використаний спосіб транслітерації.

I hope you'll have enough to eat, said Julia. Michael and I have very small appetites [52, 9].

Сподіваюся, ви не залишитеся голодні, – сказала Джулія. У нас з Майклом дуже поганий апетит [38, 9].

Коли перекладач має справу з французькими запозиченнями, які широко відомі всім, тобто саме значення слова, то немає сенсу застосовувати будь-який спосіб перекладу, так як вони вже є невід'ємною частиною мови.

Розглянемо інше слово, яке теж твердо закріпилося в лексиці англійської мови

Слово *cigarette* прийшло в англійську мову в XVIII столітті в значенні «сигарета, цигарка». Згодом дане слово набуло ще одного значення «великий моторний човен з відкритим кокпітом для прибережних гонок». При виявленні французьких запозичень в тексті ми посилалися на різні суфікси і афікси. У прикладі, наведеному нижче, слово *cigarette* використовується в значенні «сигарета». Як згадувалося вище, є основні критерії виявлення французьких слів, це суфікси, префікси, афікси, в даному випадку ми покладалися на суфікс *-ette (-et)* – французького походження. Зі значенням зменшування з'являється в запозичених із французької мови словах, починаючи з XVI століття. Вживання цього суфікса також обмежено літературним стилем.

Julia took a cigarette and the young man stuck a match for her, but his husband was trembling so much that she thought he would never be able to hold the light near enough to her cigarette, so she took his hand and held it. [52, 7] Джулія вийняла сигарету, і молодий чоловік запалив сірник, але рука його так сильно тремтіла, що їй ні за що б не вдалося прикурити, тому вона стиснула її своїми пальцями [38, 7]. Розглянемо ще один приклад з таким же суфіксом *-ette (-et)* – французького походження. Слово *toilette* з'явилося в англійській мові в XVI столітті. Дана лексична одиниця має кілька значень. Дуже цікаво простежити, як змінювався і варіювався переклад даного слова протягом кількох століть. Одне зі значень з'явилося в XV столітті і трактувалося як «тканинна обгортка», в подальшому з'явилися значення «тканина, яка покриває невеликий столик», в XVIII столітті значення «одяг», «вбиральня», а XVII столітті це слово мало значення «процес одягання», «процес підготовки до виходу на публіку». Дане слово використовується поряд зі словом *toilet*, яке має те ж саме значення, яке слово *toilette* отримало в XVII столітті. Дане слово було переведено з допомогою транскрибування, і було передано точно звучання.

She had with her only a dressing-bag, in which were her face creams, her night-dress and her toilet things, and this he put on the table for her [52, 123].

У неї був з собою тільки дорожній несесер з кремами для обличчя, нічною сорочкою і приладдям для вечірнього туалету, і іспанець поклав його на столик [38, 116].

В даному контексті мова йде про предмети одягу, наряду, зовнішності.

Розглянемо наступний приклад – слово *grotesque*. Суффікс *-esque* не є поширеним у сучасній англійській мові, і носить літературний характер. Слово *grotesque* з'явилося в англійській мові в XVI столітті в значенні, яке використовується і нині «*гротеск, шарж*» і в мові мистецтва означає художній прийом в літературі і мистецтві, заснований на надмірному перебільшенні, поєднанні несподіваних і різких контрастів; також твір літератури або мистецтва, що використовує цей прийом. В даному випадку був використаний метод транскрибування.

It was grotesque [52, 233].

Це було безглуздо [38, 230].

He could not subdue his natural flamboyance, and every part he played, though he studied it with care and gave it thought he turned into a grotesque [52, 20].

Він не міг стримати притаманну йому експансивність, і, хоча уважно вивчав і обдумував свою роль, усі вони перетворювалися в гротеск [38, 19].

Розглянемо ще один приклад транслітерації. Французьке слово *engager*, яке перекладається з французької мови як *закладати, зобов'язувати, зв'язувати обіцянкою; покладати відповідальність, наймати, зараховувати, приймати на службу; вербувати*. Слово *to engage* з'явилося в англійській мові в XV столітті, і мало значення застави, забезпечення сплати, потім вже в XVI столітті слово набуло нового значення, і мало значення обіцянки одружитися, тобто бути зарученим, а згодом набуло значення *залучати, захоплювати, займати, наймати* або *зацікавлювати*. На українську мову це слово було перекладено за допомогою транслітерації. Українською слово *ангажувати* вживається не так широко, зазвичай використовується авторами класичної літератури, і все частіше замінюється синонімом *запрошувати*. Все залежить від рівня підготовки читача,

і в даний час, слово ангажувати є більш застарілим словом, і тому письменники намагаються спрощувати його. Розглянемо приклад з нашого твору:

Michael had started with Shakespeare. That was before she knew him. He had played Romeo at Cambridge, and when he came down, after a year at a dramatic school, Benson had engaged him [52, 19].

Майкл почав з Шекспіра. Це було ще до їхнього знайомства. Він грав Ромео в Кембриджі, і після того як, закінчивши університет, провів рік в драматичній школі, його ангажував Бенсон [38, 18].

Перекладач використовував слово ангажувати, так як слово має значення пропонувати (запропонувати) артисту або трупі ангажемент, тобто запрошувати (запросити) їх на певний термін для участі в спектаклях або концертах.

У творі ми постійно стикаємося з назвами різних п'єс, театрів, різними іменами великих артистів і багато іншого. Безсумнівно, досить складним для перекладача є завдання перекладу імен з мови оригіналу, так як Сомерсет Моем залишає імена французькою мовою. На даному етапі можна розглянути більш детально метод транскрипції або ще його називають способом транскрибування. Ми знаємо, що провідним способом в сучасній перекладацькій практиці є транскрипція. Так, традиційна передача на українську мову англійського прізвища змушує застосовувати точний переклад. Цей спосіб застосовується при передачі іншомовних власних назв, географічних назв і назв різного роду компаній, фірм, пароплавів, готелів, вивісок, оголошень, газет, журналів і т. і. Транскрипція широко застосовується при передачі реалій, особливо поширена в суспільно-політичній літературі і публіцистиці як перекладної, так і оригінальної, але яка описує життя і події за кордоном.

Розглянемо наступні приклади:

Власні назви на французькій мові	Власні назви, перекладені за допомогою транскрибування.
Saint Malo	Сен-Мало

Mounet-Sully	Муні-Сюллі
Sarah Bernhardt	Сара Бернар
Rejane	Режан
Comédie Française	Комеді Франсез
La Croix	Ла Круа
Revue des Deux Mondes	Ревю де де Монд

Очевидним стає те, що перекладач використовував спосіб транскрибування, зберігши звучання споконвічного слова. Цей спосіб дуже відомий і часто вживається для передачі іншомовних власних назв, географічних назв і. т. ін. Єдиним недоліком цього способу є те, що дуже часто разом з транскрибуванням використовується паралельно й інший метод, його ще називають комбінованим методом. Перекладач використовує комбінований метод, а саме транскрибування та описовий метод. Це є великим недоліком транскрибування, так як цей спосіб не може розкрити повний зміст будь-якого поняття, а іноді може взагалі залишитися незрозумілим для читача.

Розглянемо один з перерахованих вище прикладів: фр. *Mounet-Sully* англ. *Муні – Сюллі*, і додатково було застосовано дескриптивний спосіб **Муні-Сюллі, Жан* (1841-1916) – відомий французький актор. Перекладач передав найбільш точну інформацію, бо читач часто стикається з такою проблемою, коли не розуміє про що йде мова. В основному це пов'язано з назвами різних географічних місць, відомих особистостей, тобто читач не завжди підготовлений до такого роду твору, і перекладач заповнює цю прогалину, використовуючи комбінований метод, спрощуючи завдання читача. Неважко помітити, що описовий переклад, хоча і розкриває значення вихідної безеквівалентної лексики, має серйозний недолік, адже він зазвичай виявляється досить громіздким.

Найчастіше, перекладачеві не так складно перекладати запозичені слова, бо половина з них вже увійшла в лексику англійської мови, і стала вживатися щодня. Розглянемо кілька прикладів, де запозичені слова вже ввійшли в англійську мову і відомі мало не в усьому світі.

Французьке слово *matinée*, як і багато інших слів, які відображали культурне життя Англії, закріпилися в лексиці англійської мови. Слово *matinée* прийшло в англійську мову в XVI-XVII столітті і мало значення «денний спектакль». У реченні воно якраз і використовується в своєму первинному значенні «денний спектакль», утвореного від слова *matin* «ранок». До кінця XIX століття слово *matinee* втратило своє іноземне значення. Давайте розглянемо приклад з нашого твору:

I have got a matinee today. Come to tea after the matinee. [52, 130].

У мене денний спектакль. Приходь після нього випити чаю. [38, 123].

Розглянемо наступний приклад. Слово *champagne* прийшло в англійську мову в значенні «вино з провінції Шампань» в XVII столітті. Давайте розглянемо його на прикладі:

The Spaniard seemed to catch sight of the bottle. - I'm so thirsty, do you mind if I have a glass of champagne [52, 125].

Джулія перехопила погляд іспанця, кинутий на пляшку з шампанським. – Мене страшенно мучить спрага, ви не заперечуєте, якщо я вип'ю келих [38, 118].

Якщо порівнювати оригінал і переклад на українську мову, то перекладач замінив слова пляшка і шампанське, навпаки.

Безсумнівно, наш твір містить багато французької лексики, іншими словами запозиченої, і перед перекладачем стоїть складне завдання перекласти ці запозичені слова. Дуже складно перекладати запозичення з мови, якою не володієш. Ми не можемо констатувати той факт, що перекладач знав французьку мову. Тому в багатьох моментах автор вважав використання дескриптивного способу перекладу найбільш ефективним, незважаючи на його громіздкість.

Розглянемо ще один приклад з запозиченим словом, яке має безліч значень.

With twenty years of fidelity behind her, for of course she did not count the Spaniard, an accident that might happen to any woman, Julia was confident that no one would imagine for a moment that she was having an affair with a boy young enough to be her son [52, 183].

Маючи за спиною двадцять років подружньої вірності – Джулія, природно, не звертала уваги на іспанця, такий інцидент міг статися з ким завгодно, - вона була переконана, що ніхто і на мить не уявить, ніби у неї роман з хлопчиком, який годиться їй в сини [38, 174].

Слово *affair* прийшло в англійську мову в XIII столітті, і утворилося від французького інфінітива *à faire* – *робити*. В англійській мові має такі варіанти перекладу «*справа; заняття; питання, подія, інцидент; розм.: «історія», «річ», «штука»; любовний зв'язок; воєн.: справа, сутичка*» і слово у французькій мові *affaire* відповідно має наступні варіанти перекладу «*справа; афера, угода; тяжба, процес; сутичка, бій; розм.: речі, одяг*». Як ми бачимо, з можливих перекладів, представлених тут, не кожного разу вони збігаються в англійській та французькій мові при перекладі їх на українську. У прикладах з літературних творів в англійському варіанті ми б перевели слово *affair* як «*любовний зв'язок*» або «*роман*». Безсумнівно, при перекладі, виходячи з контексту, мова йде про любовні зв'язки, іншими словами роман.

Характерною орфографічною рисою французької мови є німі кінцеві голосні. Це можна простежити на прикладі *tranquil* (*фр. tranquille*):

She found herself able soon to consider Tom and her feeling for him with a tranquil mind [52, 257].

Скоро Джулія зрозуміла, що може з повною безтурботністю думати про Тома і свою любов до нього [38, 245].

Слово *tranquil* прийшло в англійську мову з французької мови в XV столітті. Утворилося від французького іменника *tranquillité*, яке має значення спокій, мир, тиша, спокій. Пізніше з'явився прикметник, утворений від іменника, який мав значення: *тихий, спокійний, заспокійливий, безтурботний*, і на французькій мові виглядає як *tranquille*. Дане слово дуже широко вживається як

в англійській, так і в українській мовах, і має те ж саме значення. Розглянемо це на прикладі наступного словосполучення *chef de train*.

To her consternation she found when they got to Paris that nothing seemed to be known about her, and the chef de train told her that every sleeper was engaged. The only chance was that someone should not turn up at the last moment [52, 120].

*На превеликий жаль, на вокзалі в Парижі, судячи з усього, нічого про це не знали, і chef de train * сказав їй, що спальні місця зайняті всі до одного, хіба що їй пощастить, і хто-небудь в останній момент запізниться. [38, 113] * Начальник поїзда (фр).*

По-перше, перекладач з'єднав два речення оригіналу в одне. І, по-друге, він скористався дескриптивним способом перекладу запозиченої лексики. На наш погляд, метод калькування або його ще називають дослівним переклад, був би більш доречним, це дало б можливість позбутися зайвих або додаткових виносок, які, як уже згадувалося вище, зовсім не є економічними, зважаючи на це, саме це запозиченням можна було б перекласти інакше. Метод калькування виглядав би наступним чином: *chef de train* – *начальник поїзда*, і варто було б застосувати цей дослівний переклад відразу при перекладі твору. Слово *начальник поїзда* широко вживається в українській мові і непотрібно використовувати будь-які пояснення для розкриття поняття даного слова. Те, що перекладач вважав найбільш вдалим використання дескриптивного способу перекладу, доводить те, що переклад – це вибір кожного.

У наступному прикладі ми стикаємося з таким словом в тексті, як *chemin de fer*. Давайте розглянемо більш детально приклад з твору. Ми також посилалися, при виявленні цього запозичення *chemin de fer* використовуючи перший критерій: наявність слів, повністю зберегли французьку орфографію або вимова, таким чином, відразу видно буквосполучення -ch.

She would have liked to know who the Spaniard was. She saw him a day or two later playing chemin de fer at the Casino and asked two or three people if they knew him [52, 129].

Цікаво все ж, хто він, цей іспанець. Джулія бачила його через кілька днів після приїзду в казино – він грав в *chemin de fer* * – і запитала про нього двох трьох знайомих [38, 122].

* *Шмен-де-фер* – азартна карткова гра.

Французьке слово *chemin de fer* перекладається як «залізниця», в контексті мова йде явно не про залізницю, таким чином, виходячи з контексту ми розуміємо, що мова йде про якусь гру. Гра *chemin de fer* дуже популярна в Сполучених Штатах, але там вона має зовсім іншу назву "Блек Джек", і має в Європі свою варіацію під назвою "Баккара". Її спрощений варіант поширився під псевдонімом "*Шмен-де-фер*", він же – "*шеммі*" або "*шіммі*". Тому часто запозичене слово розкривається тільки в контексті, тобто потрібно чітко розуміти, про що йде мова в самому творі. Таким чином, перекладач вважав за потрібне залишити запозичення без змін, так як воно виглядало в оригіналі, використовуючи комбінований спосіб перекладу запозиченої лексики, транслітерацію разом з дескриптивним способом перекладу запозиченої лексики. Стає зрозуміло, що без використання дескриптивного способу, непідготовленому читачеві буде складно зрозуміти про що йде мова, і використовуючи цей дескриптивний спосіб, ми спрощуємо задачу читачеві, додаючи виноски. З дескриптивним способом все зрозуміло, як уже згадувалося вище, був використаний також спосіб транслітерації. Давайте більш детально зупинимося на цьому прикладі. Французьке слово *chemin de fer* було перекладене за допомогою транслітерації, і в кінцевому підсумку ми отримали назву азартної карткової гри *Шмен-де-фер*, дуже важливо зрозуміти сенс, адже якби не контекст, то будь-який інший перекладач міг би помилитися, використовуючи метод калькування, тобто дослівний переклад, і з використанням цього способу ми б отримали буквальний переклад з французької мови і виглядало б це все таким чином: *chemin de fer* - залізниця.

Це не єдина карткова гра, яка зустрічається в нашому творі. У наступному прикладі ми стикаємося з таким словом в тексті, як *plafond*. Давайте розглянемо більш детально приклад з твору. *Ми також посилалися, при виявленні цього*

запозичення *plafond* використовуючи перший критерій: наявність слів, повністю зберегли французьку орфографію або вимова.

After dinner they played plafond for two sous a hundred [52, 252].

Після обіду вони вчотирьох грали в *plafond** зі ставкою в два су за сотню [38, 240].

* *Плафон* – карткова гра.

Французьке слово *plafond* перекладається як «*стелю, перекриття*», в контексті мова йде явно не про стелю, таким чином, виходячи з контексту ми знов-таки розуміємо, що мова йде про гру. Таким чином, перекладач вважав за потрібне залишити запозичення як в оригіналі, використовуючи комбінований спосіб перекладу запозиченої лексики, транслітерацію разом з дескриптивним способом перекладу запозиченої лексики. Французьке слово *plafond* було перекладено за допомогою транслітерації, і в кінцевому підсумку ми отримали назву азартної карткової гри *плафон*, дуже важливо зрозуміти сенс, адже якби не контекст, то будь-який інший перекладач міг би помилитися, використовуючи метод калькування, тобто дослівний переклад, і з використанням цього способу ми б отримали буквальний переклад з французької мови, що виглядало б наступним чином: *plafond* – *стеля*. Якщо розглядати це речення більш детально, і не обмежуватися тільки словом *plafond*, то ми можемо побачити ще одне слово *sous*, перекладач використовував спосіб транслітерація, нехтуючи на цей раз використанням дескриптивного способу. Далеко не кожен читач знає значення слова *sous*- *су*. Таким чином, слід було б використовувати той самий метод, який був використаний вище, це – комбінований (транслітерація плюс дескриптивний спосіб). Після обіду вони вчотирьох грали в *plafond* * зі ставкою в два су ** за сотню [38, 240]. * *Плафон* – карткова гра.

** *Су* – дрібна французька монета в п'ять сантиметрів.

Французьке слово *sou* (*sous* – форма множини) з'явилося в англійській мові в XVI столітті. Дана лексична одиниця означає: *дрібна французька монета номінальною вартістю в 12 деньє, пізніше – 5 сантиметрів*. В англійській і

давньонімецької системах відповідає шилінгу. Таким чином, читачеві стає ясно, про що йде мова, і що означає дане французьке запозичення *sou*.

Далі розглянемо кілька запозичень, виражені дієсловом, які увійшли в англійську мову, стали загальноживаними і зберегли своє значення, наприклад:

"Not at all," said Julia, permitting herself to smile [52, 257].

– Аж ніякою мірою. – Джулія дозволила собі посміхнутися [38, 245] Слово *to permit* прийшло в англійську мову на початку XV століття з французької мови. У мові оригіналу це слово виглядає як «*permettre*», воно мало наступне значення, яке збереглося і в сучасній англійській мові – «дозволяти, допускати». Зараз дане слово має таке ж значення, що і в ті часи, і дуже широко вживається в англійській і українській мовах. Безперечно, можна стверджувати, що дієслово, повністю зберігло своє значення, і в нашому прикладі перекладач використовував пряме значення цього дієслова дозволяти.

Можемо перейти до наступного прикладу:

When I used to come and visit you in Jersey, my dear, and gentlemen were coming to dinner, I remember you would put on a tea-gown [52, 255].

Коли я приїжджала до тебе в Джерсі і до обіду приходили джентльмени, мені запам'яталося, що ти одягала ошатний капот [38, 243].

Слово *visit* прийшло в англійську мову в XIII столітті. Спочатку дане слово запозичилося в формі дієслова у значенні «*приходити для будь-якої вигоди або користі; приходити, відвідувати хворого, тобто створювати йому комфортні умови*». Утворилося від французького слова *visiter*. Слово, яке до сих пір зберегло своє значення, як у французькій, так і в англійській мові. Пізніше, в XVII столітті, дана лексична одиниця стала використовуватися і як іменник.

She was an old lady, well over seventy, and Julia knew that it would be a great joy for her to have her daughter on a long visit [52, 250].

Вона була вже стара – їй давно перевалило за сімдесят, – і Джулія знала, що вона буде щаслива, якщо дочка приїде до неї [38, 237].

З вищенаведеного прикладу видно, що дане слово є іменником і перекладається на українську мову як «*візит, відвідування*». Всі наведені в цих

прикладах слова, а саме, іменники, прикметники та дієслова, зберегли наголос на останньому складі, що не властиво англійській мові.

Дієслова запозичувалися в формі французької основи теперішнього часу індикатива. Ті дієслова, які у французькій мові в теперішньому часі мають суфікс *-isse* – (лат. *-isco* і т. Д.), Зберігають суфікс *-ish* у всіх формах, наприклад *finish* «закінчувати», *punish* «карати» і т.д. оскільки у французькій голосний кореня змінювався в залежності від місця наголосу, який падав то на основу, то на закінчення, запозичувалися часто обидві форми. Однак згодом одна з них виходить з ужитку, наприклад, з двох середньоанглійських форм дієслова *prove* «доводити»: *preve* (n) (від франц. *Je prueve* «я доводжу» і т.д.) і *prove* (n) (від франц. *nous prouvons* «ми доводимо» і т.д.) в новоанглійській збереглася лише одна форма – *prove*. Більшість дієслів, запозичених із французької, відмінюються в англійській мові за слабкою відміною (так як до складу їх коренів могли входити найрізноманітніші звуки, які не піддавалися чергуванню), а саме, за дієвідміною 2 класу (оскільки в середньоанглійській існувало ще розходження між 1 і 2 класами), в який вже до кінця давньоанглійського періоду включалися всі новоутворення. З іноземних дієслівних форм лише іноді в якості прикметників зустрічаємо французькі дієприкметники теперішнього часу. Ми вже навели достатньо прикладів транслітерації, транскрибування, калькування і дескриптивний спосіб перекладу запозиченої лексики англійської мови. Ми в основному розглядали приклад, де одне словосполучення або ж одне слово було запозичене. Зараз на даному етапі, нам би хотілося розглянути лексику, коли в творі зустрічається не одне слово, і не одне словосполучення, а ціле речення. Дуже цікаво поспостерігати за цим процесом, які саме способи і методи застосовує перекладач. Ми також продовжимо розглядати приклади з обраного нами вище твору.

У творі Моема У.С. «Театр» ми бачимо приклади розмовної французької мови. Це показує, що знання мови було обов'язковим в середовищі аристократів і сталося через історичний вплив у всій Європі Людовіка XIV. Володіння французькою мовою в XVIII-XIX ст. було в багатьох країнах свого роду візитною

карткою, основною ознакою хорошого виховання, невід'ємною рисою освіченої людини, підтверджувало приналежність до вищого соціального класу. Наведемо приклад, де ми зустрілися з типово французькими реченнями. Наприклад: *She would not be anyone there. In St. Malo she would be something of a figure, and it would be fun for the two old women to be able to show her off to their friends. 'Ma fille, la plus grande actrice d'Angleterre, and all that sort of thing'* [52, 250].

Висновки до 2 розділу

В другому розділі нашого дослідження ми детально розглянули французькі запозичення в англійській мові, а також встановили етапи найбільшого впливу французької мови на інші мови, вивчили проблему асиміляції французьких запозичень і розглянули їх типи (власне запозичення, словотвірне калькування та семантичне калькування).

Нами були досліджені історичні передумови появи французької лексики в англійській мові після періоду нормандського завоювання. Ми встановили, що процес запозичення французьких слів почався в XII столітті. Панування французької мови завершилося в другій половині XVI століття, але найбільша кількість запозичень з неї припадає якраз на цей час: англійська мова, витісняючи французьку, особливо потребувала збагачення своєї лексики тими елементами, які мала остання.

У XVIII і XIX століттях французька грала роль мови міжнародного спілкування по всій Європі. Результатом такого високого статусу виявився значний вплив, який французька мова справила на більшість європейських мов. Насамперед це стосується лексики – за часів домінування французької мови на міжнародній арені в інші іноземні мови, включаючи європейські, проникло безліч французьких запозичень. Піддавшись різним морфологічним, фонетичним і лексичним змінам, багато запозичень втратили свою первісну форму і більше не сприймаються як іноземні слова. Шлях, який пройшли запозичення до їх повного засвоєння тією чи іншою мовою, був багатоетапним. Підкоряючись законам мови, що запозичує, деякі запозичення розвинули нові значення, не властиві їх початковим варіантам. Разом з появою нових значень запозичене слово розширює коло можливих для нього сполучень, глибше проникає в товщу словникового складу, все більше розгалужує свій смисловий зв'язок з іншими словами, і разом з цим виразніше виділяється як самостійна лексична одиниця мови.

Також достатньо уваги приділялося типам лексичної, граматичної та семантичної асиміляції французьких слів в англійській мові. У ході довгого

співіснування двох або більше мов завжди виникають процеси їх змішання. Результат помітний на всіх рівнях мовної системи. Найбільш відкритим вважається лексемний рівень, тому при мовному контактуванні він може змінитися найбільш помітно, запозичуючи лексеми з мови-джерела. Лексеми, переходячи з одного лексичного фонду в інший, проходять складні, багатоступінчасті процеси асиміляції.

Аналіз лексики обраного художнього твору В. С. Моема “Театр” засвідчив, що ХХ століття характеризується поповненням словникового складу англійської мови значною кількістю французьких запозичень. Оскільки в ХІХ- ХХ ст. французька мова була популярна у вищих колах суспільства, письменники використовували її для надання своїм творам більшої виразності та підкреслення зв’язку роману з реальним життям тогочасного суспільства. Французька мова стала також активним провідником іншомовної лексики з інших мов до словникового складу англійської мови, виступаючи, таким чином, посередником і джерелом поповнення англійської мови запозиченнями з багатьох мов світу. За ступенем асиміляції у мові-реципієнті майже половину від загальної кількості становлять повністю асимільовані запозичення, що сприймаються мовцями як англійські, а не іншомовні лексеми. Меншу частину складають частково асимільовані запозичення та інтернаціоналізми. Більшість неологізмів-запозичень – іменники, і лише п’яту частину складають дієслова та прикметники. Оскільки мова йде про художні твори, то серед проаналізованих запозичень переважають такі, що належать до предметної сфери «спосіб життя і дозвілля». Цей сектор загальної картини світу людини включає в себе поняття, пов’язані з її життєдіяльністю: побут, почуття, риси характеру, події і т. д. Отже, аналіз французьких запозичень в художніх творах англійських письменників зазначеного періоду вможливує дослідження французького впливу на літературну англійську мову ХХ століття.

ВИСНОВКИ

Ознайомившись з численними працями вчених у галузі лексикології, ми визначили, що запозичення — це процес звернення до лексичного фонду інших мов у зв'язку з вираженням нових понять, та позначенням невідомих до того предметів.

Причини цього явища різноманітні, але єдині для усіх мов. Виділяють внутрішньолінгвістичні і зовнішні, екстралінгвістичні причини. До внутрішньолінгвістичних можемо віднести такі:

1. Потреба у найменуванні об'єкта чи явища, обумовлена відсутністю зазначеного явища в когнітивній базі язика-рецептора.
2. Потреба у найменуванні об'єкта чи явища, обумовлена неточністю наявної назви. В такому випадку запозичене слово, окрім загального значення, може мати додаткові відтінки.

Екстралінгвістичні причини:

1. Соціально-психологічна: вираз конотацій, які не мають відповідної одиниці в приймаючій мові. Наприклад, створення ефекту «престижності» за допомогою використання французьких слів.
2. Активізація міжнародних зв'язків та процес глобалізації викликали появу великої кількості інтернаціоналізмів – слів однієї мови, запозичених багатьма мовами світу.

Сучасний англійській словниковий склад протягом багатьох століть змінювався, доповнювався і на даний момент має в своєму запасі безліч слів, які сприяли впливу на формування вокабуляру. Але, незважаючи на це, англійська мова не стала «гібридною» і в ніякому разі не втратила своєї самобутності.

Щодо ролі іншомовних запозичень в англійській мові можна зробити наступний висновок, який можна застосувати і до явища загальної систематизації мови: будь-які зміни, що відбуваються в словниковому складі мови шляхом проникнення іншомовних запозичень зумовлюють подальші семантичні та

стилістичні зміни лексичних одиниць, які вже існують у мові, а також зрушення у синонімічних групах.

Можна виокремити три шляхи взаємодії одвічної лексики та запозиченої:

- а) витіснення одвічного слова запозиченим;
- б) витіснення запозиченого слова одвічним;
- в) перехід синонімів, які співіснували певний час, до різних сфер вживання.

Нами також було встановлено, що існує три основні принципи класифікації запозичень: за тим, який аспект слова запозичений; за ступенем асиміляції; за джерелом запозичення.

За принципом того, який аспект слова був запозичений, виділяють такі групи: фонетичні запозичення, кальки, семантичні запозичення, морфемні запозичення. За ступенем асиміляції, запозичення поділяються на повністю асимільовані, частково асимільовані та не асимільовані (варваризми).

Основними джерелами запозичень є насамперед власне англійська лексика. Власномовними словами вважаються англосаксонські за походженням, принесені з континенту у V столітті германськими племенами - англами, саксами і ютами. Ці слова є основою мови і вживаються протягом більш ніж тисячоліття. Також значна частина запозичень надійшла в англійську спочатку з кельтських мов та латинської, а пізніше зі скандинавських, романських та германських мов.

В проаналізованому нами творі В. С. Моема "Театр" було зафіксовано запозичення, що здебільшого позначають поняття, пов'язані з життєдіяльністю: побут, почуття, риси характеру, події і т. д. Розглянувши запозичену лексику у перекладі роману, можемо стверджувати, що найбільш вживаними прийомами перекладу запозичень є транскрибування, транслітерація, калькування та описовий переклад. Загалом для перекладу запозичень можуть використовуватися всі прийоми, але не всі вони однаково застосовні в різних випадках. Різниця в їх застосуванні пояснюється нерівним ступенем необхідної точності та експресивності перекладу в різних сферах. Так, у перекладі запозиченої термінології основною метою є забезпечення максимальної точності,

переклад запозичень у художній літературі вимагає передачі конотативних значень слів, для перекладу неологізмів найчастіше необхідне розшифрування та пояснення значення слова. У кожному конкретному випадку перекладач як автор тексту має вирішувати, який спосіб перекладу найбільш точно передасть сенс висловлення і наміри автора; необхідно враховувати ступінь підготовленості читача в тій чи іншій галузі, а також стилістичну адекватність, що особливо важливо для перекладу художньої літератури.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Акуленко В.В. Вопросы интернационализации словарного состава языка / В.В. Акуленко. – Харьков: Изд-во Харьков, 1972. – С. 11-13.
2. Акуленко В.В. Существует ли интернациональная лексика? Вопросы языкознания / В.В. Акуленко. – М., 1961. – С. 60-69.
3. Арнольд І.В. Лексикологія сучасної англійської мови / І.В. Арнольд. – М.: АспектПресс, 2001. - 536 с.
4. Атрашевская О.Т. Теорія комунікації / О.Т. Атрашевская. – Мінськ, 2007. – 141 с.
5. Бархударов Л.С. Язык и перевод: Вопросы общей и частной теории перевода / Л. С. Бархударов. – М.: Международные отношения, 1975. – 240 с.
6. Богословский В. Н., История зарубежной литературы XIX века: Учебник для филолог. спец. вузов / В.Н. Богословский, А.С. Дмитриев, А.Н. Соловьева. – М., 1991. – 637 с.
7. Борисова Л. М. Из истории английских слов: книга для учащихся старших классов / Л.М. Борисова. – М.: Просвещение, 1994. – 95 с.
8. Бреус Є.В. Основи теорії і практики перекладу з російської мови на англійську / Є.В. Бреус. – М. 2000. - 208 с.
9. Булаховский Л.А. Русский литературный язык первой половины XIX века / Л.А. Булаховский. – М. 1954. – С. 38-42.
10. Винокурова В.М. Закономірності розвитку семантичної структури лексичних запозичень в сучасній англійській мові / В.М. Винокурова – Мн.: Наука і техніка, 1993. – 208 с.
11. Влахов С.І., Неперекладне в перекладі / С.І. Влахов, С.П. Флорін. – М.: Р. Валент, 2006. – 448 с.
12. Гак В. Г. Язык Пушкина и французский язык. Вопросы языкознания/ В.Г. Гак. – 2000. – С. 79–89.

13. Гак Є. А. Вступ до французької філології/ Є.А. Гак. – М.: Просвіта, 1987. – С. 240–241.
14. Гарбовський Н.К. Теорія перекладу/ М.К. Гарбовський. – М., 2004. – 544 с.
15. Голдованський Я.А. Українські неокласичні джерела./ Я.А. Голдованський. – Львів, 2004. – С. 129-133.
16. Дмитрієва Л.Ф. Курс перекладу з англійської мови на російську / Л.Ф. Дмитрієва. – Мн.: МДЛУ, 2004. – 91 с.
17. Доза А.В. Історія французької мови/ А.В. Доза – М.: Видавництво іноземної літератури, 1956. – С. 125–130.
18. Єрмолович, Д.І. Власні назви на стику мов і культур / Д.І. Єрмолович. – М.: Р. Валент, 2001. – 200 с.
19. Заботкина В.И. Новая лексика современного английского языка/ В.И. Заботкина – М., 1977. – 231 с.
20. Зятковская Р.Г. Суффиксальная система современного английского языка/ Р.Г. Зятковская – М., 1971. – 35 с.
21. Иванов А.Н. Английская неология / А.Н. Иванов – 1984. – С. 3-16.
22. Ивлева Г.Г. Тенденции развития слова и словарного состава/ Г.Г. Ивлева – М., 1989. – С. 48-53.
23. Кабакчі, В.В. Англійська мова міжнародного спілкування / В.В. Кабакчі – Спб: Освіта , 1993. – 200 с.
24. Калинин А.В. Лексика русского языка, изд. № 3. /А.В. Калинин – М., 1978. – С. 64– 67.
25. Клімзо Б.М. Роль перекладача в побудові еквівалентів для запозичених іншомовних термінів / Б.М. Клімзо – 2006. – С. 20-27.
26. Комісарів В.Н. Допомога з перекладу з англійської мови на російську / В.М. Комісарів, Я.І. Рецкер, В.І. Тархов. – М.: Видавництво літератури на іноземних мовах, 1960. – 176 с.
27. Костомаров В.Г. Языковой вкус эпохи / В.Г. Костомаров – Спб., 1999. – С. 18–23.

28. Крупнов, В.М. Курс перевода / В. М. Крупнов. – М., 1979. – 231 с.
29. Крысин Л. П. Иноязычное слово в контексте современной общественной жизни. Русский язык конца XX столетия (1985-1995) / Л. П. Крысин – М., 1996. – С. 142–162.
30. Крысин Л. П. К определению терминов «заимствование» и «заимствованное слово». Развитие лексики современного русского языка / Л. П. Крысин – М., 1965. – с. 104–116.
31. Кунин А.В. Курс фразеології сучасної англійської мови / А. В. Кунин – М.: Вища школа, 1986. – 336 с.
32. Латишев Л.К. Технологія перевода / Л.К. Латишев. – М., 2001. – 280 с.
33. Лещева Л.М. Слова в англійській мові / Л.М. Лещева. – Мн., 2001. – 179 с.
34. Лотте Д. С. Вопросы заимствования и упорядочения иноязычных терминов / Д.С. Лотте – М., 1982. – 145 с.
35. Маслов Ю.С. Вступ до мовознавства / Ю.С. Маслов. – М.: Вища школа, 1987. – 272 с.
36. Масловський, Є.К. Про бездумні запозичення в науково-технічному перекладі / Є.К. Масловський. – М., – 2006 – с.28.
37. Моэм Сомерсет. Театр: [роман] / Сомерсет Моэм; пер. с англ. Г. Островской. – Москва: АСТ, 2014.
38. Назарян А. Г. Словарь устойчивых сравнений французского языка с примерами, переводом и эквивалентами в рус. яз. – М. : Изд-во Рос. ун-та дружбы народов, 2002. – 334 с.
39. Наумова И. О. Фразеологизмы французского происхождения в русском и английском языках. Русский язык в школе / И. О. Наумова. – 1993. – № 6. – С. 76–79.
40. Наумова И. О. Фразеологические общности русского и английского языков (в контексте языковой конвергенции) Монография. / И. О. Наумова. – Х.: ХНАГХ, 2012. – 244 с.
41. Реутовіч, Ю.С. Лексична асиміляція німецьких запозичень в англійській мові / Ю.С. Реутовіч. Мн.: МДЛУ, 2002. – 127 с.

42. Реформатский А. А. Введение в языкознание: учебник для вузов / Под ред. В.А. Виноградова / А.А. Реформаторский – М.: Аспект Пресс, 2001
43. Слепович В.С. Курс перевода/ В.С. Слепович. – Мн.: ТетраСистемс, 2005. – 320 с.
44. Смирницький А.И. Синтаксис англійської мови. Морфологія англійської мови/ А. И. Смирницький. – М., 1988. – 256 с.
45. Синельникова И. И. Эмотивные фразеологизмы французского языка в полевом аспекте: моногр. / И.И. Синельникова. – Белгород: Белгород НИУ «БелГУ», 2013. – 188 с.
46. Тиховець Н.М. Запозичення серед англійських неологізмів (70-ті роки)/ Н. М. Тиховець. – 1988. – С. 57-63.
47. Харитончик З.А. Лексика англійського мови/ З.А. Харитончик. – Минск: Высшая школа, 1992. – 283 с.
48. Хауген Э. Процесс заимствования/ Э. Хауген. – М.: Прогресс, 1985.
49. Хоменко, С.А. Основи теорії і практики перекладу науково-технічної літератури з англійської мови на російську / С.А. Хоменко, О.Є.Цветкова, І.М. Басовец. – Мн.: БНТУ, 2004. – 204 с.
50. Чепник Е.И. Синтаксис, фразеология и лингвистика англійського мови/ Е.И. Чепник. – Рязань. – 1976. – 384 с.
51. Черемісіна Т.І. Функціональний аспект неасимільованих запозичень в сучасній англійській мові / Т.І. Черемісіна. – М., 1983. – 124 с.
52. Baugh A.C. Cable T. History of the English Language/ A. C. Baugh. – L.: Routledge, 2002. – 447 p.
53. Bogaards P. On ne parle pas français: La langue française face  l'anglais/ P. Bogaards. – Bruxelles: Duculot, 2008. – 207 p.
54. Campbell A. Old English Grammar/ A. Campbell. – Oxford: Clarendon Press, 1959. – 440 p.
55. Clément L. Henri Estienne et son oeuvre française/ L. Clément. – Genève: Slatkine Reprints, 1967. – 541 p.

56. Du Bellay J. La Défense et illustration de la langue française/J Du Bellay. – Paris: Henri Chamard, 1904. – 381 p.
57. Etiemble R. Parlez-vous franglais/ R. Etiemble. – P.: Gallimard. – 1964. – 379p.
58. Fénelon F. Lettre à l'académie/ F. Fénelon. – Genève: Droz, 1970. – 144 p.
59. Lederer R. Dictionary of Americanisms/ R. Lederer. – Hoboken, New Jersey : Wiley and Sons, 2003. – P. 5-15.
60. Major C. A Dictionary of African-American Slang/C. Major. – NewYork : Penguin Books, 1994. – 548 p.
61. MacKenzie F. Les relations de l'Angleterre et de la France d'après le vocabulaire/ F. MacKenzie. – P.: Droz, 1939. – 334 p.
62. Partridge E. British and American English Sience/ E. Partridge, J. W. Clarck. – 1951. – 480 p.
63. Rickard P. A History of the French Language/ P. Rickard. – L.: Hutchinson University Library, 1974. – 192 p.
64. Serjentson M. S. A history of foreign word in English/ M. S. Serjentson. – L.: 1955. – 425 p.
65. Smith L. P. The English language/ L. P. Smith. – L.: 159. – 312 p.
66. Stenton F. M. Anglo-Saxon England/ F. M. Stenton. – Oxford University Press: 1947. – 323 p.
67. Thody P. Le Franglais: Forbidden English, Forbidden American; Law, Politics and Language in contemporary France/ P. Thody. – L.:Athlone, 1995. – 322p.
68. Trescases P. Le franglais vingt ans après/ P. Trescases. – Montréal: Guérin, 1982. – 150 p.
69. Walter H. Honni soit qui mal y pense/ H. Walter. – P: Livre de poche, 2003. – 446 p.
70. Webster's Seventh New Collegiate Dictionary. – Toronto, Ontario: 1972. – 930 p.